

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

RAČUNALNIŠKI PROGRAMI:
EKONOMSKI POMEN, PRAVNO VARSTVO
IN MOREBITNE KRŠITVE AVTORSKIH PRAVIC

LJUBLJANA, DECEMBER 2001

KATJA LAJOVEC

KAZALO

1. UVOD.....	1
2. RAZLAGA TEMELJNIH VSEBINSKIH RAČUNALNIŠKIH PRVIN OMENJENIH V TEM DELU.....	5
2.1 Programska oprema ali software	5
2.2 Izvorna koda.....	5
2.3 Strojna (objektna) koda.....	6
2.4 Dekompiliranje	6
2.5 Računalniško piratstvo.....	6
3. MEDNARODNO PRAVO IN RAČUNALNIŠKI PROGRAMI	6
3.1 BERNSKA KONVENCIJA O VARSTVU KNJIŽEVNIH IN UMETNIŠKIH DEL (BK) 7	
3.2 SPORAZUM O TRGOVINSKIH VIDIKIH PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE (TRIPs)	7
3.3 UNIVERZALNA KONVENCIJA O ZAŠČITI AVTORSKIH DEL (UK)	9
4. EKONOMSKI POMEN – RAZLIČNE POTREBE.....	10
4.1 PONUDNIKI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV ZA ŠIROKI TRG	10
4.2 PONUDNIKI POSEBNIH RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV	11
4.3 UPORABNIKI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV	12
5. TRENUTNO STANJE NA TRGU RAČUNALNIŠKE INDUSTRIJE	12
7.1 Patentno pravo	16
7.2 Pravo znamk.....	17
7.3 Pravo konkurence	17
7.4 Pravo polvodnikov.....	17
7.5 Pogodbeno pravo	17
7.6 Poslovna skrivnost.....	18
8. SPLOŠNO O AVTORSKOPRAVNEM VARSTVU RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV.....	18

8.1 AVTORSKO DELO	18
8.3 AVTORSKA PRAVICA.....	20
9. ORIS RAZVOJA AVTORSKEGA PRAVA V EVROPSKI UNIJI	20
10. RAČUNALNIŠKI PROGRAMI, OBRAVNAVANI PO DIREKTIVI EGS O RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH IN NAŠEM ZASP	23
10.1 VRSTA VARSTVA.....	23
10.2 VAROVANI ELEMENTI RAČUNALNIŠKEGA PROGRAMA PO DIREKTIVI IN ZASP.....	23
10.4 ELEMENTI RAČUNALNIŠKEGA PROGRAMA S POSEBNO UREDITVIJO PO DIREKTIVI IN ZASP	26
10.5. AVTORSKE PRAVICE PO DIREKTIVI IN ZASP	28
10.6 DEKOMPILIRANJE PRI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH.....	29
10.7 PRENOS AVTORSKIH PRAVIC PRI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH	29
11. RAČUNALNIŠKO PIRATSTVO	31
12. PIRATSTVO VPLIVA NA CELOTNO GOSPODARSTVO	33
13. ZAKONODAJA TER RAČUNALNIŠKO PIRATSTVO PRI NAS IN V TUJINI... 34	
13.1 SLOVENIJA.....	34
13.2 ZDA.....	37
14. BUSINESS SOFTWARE ALLIANCE (BSA).....	39
15. RAČUNALNIŠKO PIRATSTVO V SVETU IN DOMA	40
16. SKLEP.....	44

1. UVOD

V svetu vse bolj narašča pomen znanja v obliki stvaritev intelektualne lastnine, ki še zlasti v zadnjem desetletju postaja tudi vedno pomembna postavka v bilancah stanja podjetij.

Podjetja se zavedajo, da je pravno varstvo njihovih dosežkov, ki slonijo oz. izhajajo iz znanja ter truda, nujno potrebno za nadaljnji tehnološki napredek in razvoj, kot tudi za plačilo stroškov dela v zvezi z raziskovanjem in razvojem.

Danes si življenja, predvsem pa poslovanja podjetij brez računalnika oz. računalniških programov skoraj ne moremo več predstavljati.

Tako imajo računalniški programi kot predmet varstva intelektualne lastnine nekaj posebnosti. Najprej so računalniški programi eden izmed glavnih dejavnikov tehnološkega razvoja. Po merilu investicijskega vlaganja pa so drage in zahtevne naložbe. Poleg tega gre za napredne stvaritve, pri katerih so lahko angažirane cele skupine strokovnjakov.

Tehnološki razvoj je narekoval potrebo po oblikovanju ustreznega pravnega varstva računalniških programov, ki bi zagotavljal pravičnost do avtorjev in hkrati kazensko sankcioniral kršitelje avtorskih pravic. Danes je v svetu in tudi v Evropi najbolj uveljavljeno avtorsko pravo, ki po 10. členu iz Bernske konvencije uvršča računalniške programe med književna dela. Računalniški programi so tako dobili svoj pravni okvir, po katerem so postali enostavneje, predvsem pa bolj jasno, varovani.

Poleg vseh pomembnih lastnosti imajo računalniški programi tudi veliko slabost: ranljivost v smislu preprostega reproduciranja, shranjevanja in prenašanja. Prav te lastnosti namreč napeljujejo mnoge nepridiprave oz. pirate, da kradejo računalniške programe in z njimi ustvarjajo nelegalno trgovino, ki krha temelje zdravega gospodarstva.

Tako se s samo uvrstitvijo računalniških programov v pravno varstvo ni ustavilo tudi kršenje avtorskih pravic, ki izhajajo iz njih. Zakonodaje po svetu poleg izvajanja nadzora v zvezi s kršenjem avtorskih pravic, različno sankcionirajo kršitelje, kar se odraža tudi v stopnji piratstva v posamezni državi.

2. RAZLAGA TEMELJNIH VSEBINSKIH RAČUNALNIŠKIH PRVIN OMENJENIH V TEM DELU

Za lažje razumevanje diplomskega dela kaže najprej opredeliti pomen strokovnih izrazov, kot so programska oprema ali software, izvorna in strojna koda, postopek dekompiliranja ter pojem računalniškega piratstva.

2.1 Programska oprema ali software

Programska oprema je vrstni pojem, v katerega so vključeni računalniški program ter programska in uporabniška dokumentacija.

- Računalniški program

je niz navodil, ki jih naprava lahko bere, hkrati pa so navodila sposobna, da na napravo za obdelavo informacij delujejo tako, da lahko izrazijo, izvedejo ali dosežejo določeno funkcijo, nalogo ali rezultat (definicija iz dokumenta WIPO¹).

- Programska dokumentacija

predstavlja projektno gradivo, ki vodi do izdelave računalniškega programa (7. uvodna tč Direktive EGS o računalniških programih).

- Uporabniška dokumentacija

vsebuje navodila in priročnike, namenjene uporabniku.

Software je torej širši pojem od računalniškega programa² in obsega vse, kar je potrebno in priporočljivo za uporabo strojne opreme ali hardwarea³.

Razlikujemo dve vrsti softwara (Trampuž, 1997, str. 263):

- Sistemski software,

ki se uporablja za notranje krmiljenje in delovanje funkcionalnih enot računalnika. Predstavlja vezni člen med hardwareom in aplikacijskim softwarom.

- Aplikacijski software,

ki je namenjen reševanju določenih vprašanj pri obdelavi podatkov. Pri tem so lahko aplikacijski programi standardni ali individualni.

2.2 Izvorna koda

Računalniški programi so lahko zapisani v kodi oz. v nekem programskem jeziku, ki ga še ni mogoče strojno zagnati.

---

¹ ang. World Intellectual Property Organization (WIPO) - slo. (SOIL) Svetovna organizacija za intelektualno lastnino;

² V terminologiji pogosto prihaja do nepravilnosti. Računalniški program in software sta se v predvsem v preteklosti uporabljala kot sopomenki, tako v pogovornem kot publicističnem jeziku, kar je napačno. Software namreč poleg samega računalniškega programa, zajema tudi njegov opis ter dodatni material, ki je namenjen uporabniku (Puharič, 1996, str. 1025).

³ Računalniški hardware (slovensko strojna oprema) vključuje: računalnik, monitor, tiskalnik, disketno enoto, CD-ROM enoto, modem, miško itd. Gre za fizične dele računalnika, ki so potrebni za izvajanje softwara (Bainbridge, 1992, str. 2).

2.3 Strojna (objektna) koda

Gre za izvorno kodo, ki je s pomočjo posebnih računalniških programov prevedena v strojni jezik, ki je razumljiv in uporabljen za računalnik.

2.4 Dekompiliranje

To je postopek prevajanja strojne kode do določene stopnje, ki je podobna prvotni izvorni kodi. Gre za razgrajevanje (dekompilacijo) računalniškega programa do stopnje, ko je možno ugotoviti strukturo načel in idej, na katerih sloni oz. je zgrajen računalniški program (Trampuž, 1993, str. 171).

2.5 Računalniško piratstvo

Predstavlja kršenje avtorskih pravic, ki izhajajo iz računalniških programov. Gre za uporabo ali reproduciranje računalniških programov brez ustrezne pravne podlage (Trampuž, 1995, str. 8).

3. MEDNARODNO PRAVO IN RAČUNALNIŠKI PROGRAMI

Razvoj sodobne visoke računalniške tehnologije z medmrežjem Internet danes omogoča hkratno prisotnost avtorskih del v vseh razvitejših državah. Težava nastopi, ko zaščitena avtorska dela v različnih državah ne dosegajo enotnega pravnega varstva. Da bi bila omenjena zaščita med državami čim bolj enaka, so uporabljeni mednarodni sporazumi in mednarodne konvencije, katerih glavni cilj je zagotavljanje učinkovite mednarodne zaščite pravic, z zagotavljanjem minimalnih standardov in vzajemnega varstva med posameznimi državami, ki so podpisnice teh mednarodnih sporazumov.

Najpomembnejše mednarodne konvencije in sporazumi s področja varstva avtorskih del torej so:

- Bernska konvencija o varstvu književnih in umetniških del⁴,
- Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (TRIPs)⁵, ki ga je sprejela Svetovna trgovinska organizacija⁶,
- Univerzalna konvencija o zaščiti avtorskih del⁷.

Ni odveč poudariti, da tudi najpomembnejši mednarodni konvenciji in sporazum, opredeljujejo le osnovno stopnjo pravnega varstva ter ne ustvarjajo enotne mednarodne ureditve s področja avtorskega prava.

⁴ Pariško besedilo z aneksom, UL SFRJ MP, št. 14/75; Uradni list RS, št. 24/92.

⁵ ang. Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPs) – slo. Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine, Uradni list RS-MP, št. 10/95.

⁶ ang. World Trade Organization (WTO) – slo. Svetovna trgovinska organizacija.

⁷ ang. Universal Copyright Convention – slo. Univerzalna konvencija o zaščiti avtorskih del, Uradni list RS, št. 54/92.

3.1 BERNSKA KONVENCIJA O VARSTVU KNJIŽEVNIH IN UMETNIŠKIH DEL (BK)

Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del, je še vedno najpomembnejša mednarodna pogodba o zaščiti avtorskih del. Z njo so postali tudi računalniški programi jasno pravno varovani kot književna oz. pisana dela (10/2. člen BK). Z Bernsko konvencijo se je vzpostavila določena stopnja harmonizacije v mednarodnem avtorskem pravu ter določili minimalni standardi za določanje avtorskih pravic.

Uvodno Bernsko unijo tvorijo tiste države, ki so članice Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del. Unija je bila ustanovljena z desetimi državami podpisnicami te konvencije leta 1886 v Bernu⁸. Konvencija je bila sedemkrat revidirana, nazadnje v Parizu leta 1971. Bernska konvencija vsebuje dve zelo pomembni načeli:

- Načelo nacionalne obravnave ali načelo asimilacije

V 5/2. členu BK je določeno, da države podpisnice priznavajo avtorjem iz drugih držav enako stopnjo pravne zaščite, kot to velja za domače avtorje. Pred Bernsko konvencijo je bilo v nacionalnih zakonodajah urejeno samo stanje znotraj posameznih držav ali največ med dvema državama, ki sta bili podpisnici bilateralnega sporazuma.

- Načelo minimalnih pravic ali unijsko obravnavanje

Minimalne pravice se upoštevajo v vseh državah članicah Bernske unije, razen v državah izvora dela, kjer se avtorsko pravna zaščita določa izključno z nacionalnim zakonom (5/1. člen BK, 5/3. člen BK). Vsebina minimalnih pravic se nanaša na trajanje pravnega varstva, osnovnih moralnih in lastninskih pravic avtorja ter možnost omejitve lastninskih pravic.

Po Bernski konvenciji za varstvo književnih in umetniških del avtorska pravica nastane z nastankom avtorskega dela (2. člen BK). Tako po tej konvenciji ni potrebno, da bi se moralo delo še posebej registrirati ali celo izkazovati novosti, kot je to potrebno pri patentnem varstvu. Avtorska pravica je teritorialno neomejena ter ni povezana s pogosto in drago razširitvijo pravic v druge države, kar je značilnost večine pravic industrijske lastnine.

3.2 SPORAZUM O TRGOVINSKIH VIDIKIH PRAVIC INTELEKTUALNE LASTNINE (TRIPs)

Navedeni sporazum je sestavni del t.i. Markeškega sporazuma o ustanovitvi Svetovne trgovinske organizacije (Uradni list RS, št. 36/95-MP, št. 10) in velja za enega najpomembnejših dogovorov o ureditvi svetovne trgovine.

Sporazum poziva v prvem členu preambule države članice Svetovne trgovinske organizacije naj nacionalno ureditev prilagodijo določenim minimalnim standardom s področja intelektualne lastnine zaradi:

- zmanjšanja ovir, ki se pojavljajo pri mednarodnem trgovanju;
- preprečevanja negativnega vpliva uveljavljanja pravic intelektualne lastnine na obseg trgovanja;

---

⁸ Slovenija je članica Bernske unije od leta 1992 (Uradni list RS, št. 35/92).

- krepitev učinkovitega varstva pravic intelektualne lastnine.

Osrednji del TRIPs je namenjen ubeseditvi tistih ključnih določb, ki zadevajo večstranski mednarodni okvir za preprečevanje mednarodne trgovine z blagom, ki krši pravice, izhajajoče iz intelektualne lastnine. Zato so članice, med njimi tudi Slovenija, dolžne uresničevati določbe sporazuma. Članice lahko v svoji nacionalni zakonodaji uresničujejo večje oz. širše varstvo, kot ga predvideva TRIPs⁹.

Vsebinsko so najpomembnejše določbe TRIPs umeščene v drugo poglavje, ki je sestavljeno iz naslednjih osmih podpoglavij:

- avtorske in sorodne pravice¹⁰ (9. - 14. člen TRIPs),
- znamke¹¹ (15. - 21. člen TRIPs),
- geografske označbe¹² (22. - 24. člen TRIPs),
- industrijski vzorci in modeli¹³ (25. - 26. člen TRIPs),
- patenti¹⁴ (27. - 34. člen TRIPs),
- topografije integriranih vezij¹⁵ (35. - 38. člen TRIPs),
- varstvo neobjavljenih informacij¹⁶ (39. člen TRIPs),
- nadzor nad protikonkurenčno prakso pri pogodbenih licencah¹⁷ (40. člen TRIPs).

Pri naštetih kategorijah TRIPs upošteva dve pomembni načeli:

- Načelo nacionalne obravnave (3. člen TRIPs),

ki določa, da vsaka država članica TRIPs zagotovi državljanom drugih članic enake ugodnosti kot svojim lastnim državljanom, razen izjem, ki jih določajo univerzalne konvencije¹⁸.

- Načelo obravnave države z največjimi ugodnostmi (4. člen TRIPs),

katerega bistvo je, da mora država članica glede varstva intelektualne lastnine vsako prednost, ugodnost, privilegij ali imuniteto, ki se odobri državljanu katerekoli druge članice, takoj in brezpogojno odobriti državljanom vseh drugih članic TRIPs.

Določbe o avtorskih in sorodnih pravicah TRIPs uvrščajo računalniške programe v izvorni ali strojni kodi med književna dela (10. člen TRIPs), sklicujoč se na Bernsko konvencijo (10/2. člen BK).

⁹ To je določeno s 1/1. člena TRIPs, pod pogojem, da članice svoje nacionalne zakonodaje oblikujejo tako, da pravno varstvo ni v nasprotju z določbami TRIPs.

¹⁰ ang. Copyrights and Related Rights

¹¹ ang. Trademarks

¹² ang. Geographical Indications

¹³ ang. Industrial Designs

¹⁴ ang. Patents

¹⁵ ang. Layout – Designs (Topographies) of Integrated Circuits

¹⁶ ang. Protection of undisclosed Information

¹⁷ ang. Control of anti-competitive practises in contractual licences

¹⁸ Pariška konvencija o varstvu industrijske lastnine (1967); Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del (1971); Rimska konvencija (1961) ter Washingtonska pogodba o intelektualni lastnini na področju integriranih vezij (1989).

Obveznost članice TRIPs je, da so njeni nacionalni postopki varstva pravic intelektualne lastnine v zakonodaji takšni, da omogočajo učinkovito ukrepanje proti kakršnemukoli dejanju, ki ima pravno naravo poseganja v pravice intelektualne lastnine. Sodna oblast države članice TRIPs ima pravico sprejeti začasno odredbo, ki onemogoča nadaljevanje kršenja pravic, ki izhajajo iz intelektualne lastnine (44. člen TRIPs).

Države članice tako lahko preprečijo vstop uvoženega blaga v trgovinske tokove, če so s tem blagom kršene pravice intelektualne lastnine oz. gre za t.i. avtorsko piratsko blago¹⁹ (51. člen TRIPs).

3.3 UNIVERZALNA KONVENCIJA O ZAŠČITI AVTORSKIH DEL (UK)

Svetovna Univerzalna konvencija o avtorskem pravu je bila sprejeta leta 1952 v Ženevi in revidirana v Parizu leta 1971. Prvotni cilj Univerzalne konvencije je bil, da se v sistem mednarodnega varstva avtorskega prava priključijo tiste države, ki zaradi določenih značilnosti v svojih avtorskopравnih sistemih ali kakšnih pravno-političnih razlogov niso pristopile k Bernski uniji.

Univerzalna konvencija, tako kot Bernska, sloni na načelih nacionalne obravnave in načelu minimalnih pravic, vendar so v Univerzalni konvenciji te pravice mnogo ožje opredeljene.

Univerzalna konvencija ne opredeljuje pojma »poreklo dela«, vseeno pa v okviru nacionalnega obravnavanja zajema tuje avtorje, ki so državljani neke druge države članice Univerzalne konvencije, kot tudi tuje ali domače avtorje, ki so svoje delo prvič objavili v neki državi članici, podpisnici te konvencije. Če gre za neobjavljena dela, se načelo nacionalne obravnave navezuje na državljanstvo avtorja.

Najpomembnejša minimalna pravica, ki izhaja iz Univerzalne konvencije, je dolžina trajanja avtorsko pravnega varstva, ki ne sme biti krajše od 25 let po avtorjevi smrti (4/2. člen UK). Tudi v državah, v katerih začne teči rok trajanja avtorskopравnega varstva od dneva objave dela, ta rok ne sme biti krajši od 25 let (4/2. člen UK).

Univerzalna konvencija vsebuje tudi določilo (Perše, 2000, str. 12), po katerem se v državah članicah, ki zahtevajo izpolnitev formalnih obveznosti za dosego avtorskopравnega varstva (npr. ZDA), le-te štejejo kot izpolnjene tedaj, ko je delo, ki je prvič objavljeno zunaj te države in katerega avtor je tuji državljan, opremljeno z oznako ©²⁰, imenom nosilca avtorskih pravic in letom prve objave (3/1. člen UK).

Za pravno varstvo računalniških programov kot avtorskih del je še posebej pomemben 6. člen Univerzalne konvencije, v katerem je definiran pojem objave²¹. Za računalniške programe namreč velja, da se štejejo za objavljene, ko so dostopni javnosti v svoji izvorni kodi. Torej računalniškega programa ni mogoče objaviti v njegovi objektni kodi.

---

¹⁹ Vsako blago čigar kopije so izdelane brez pristanka nosilca pravice oz. osebe, ki jo pooblasti imetnik pravice v državi izdelave (po dokumentu TRIPs).

²⁰ Znak ©, ki je privzet iz Univerzalne konvencije o zaščiti avtorskih del iz leta 1952, sledi ime avtorja in leto prve izdaje dela, po teh navedbah pa tudi neobvezni dodatki kot npr. »Vse pravice pridržane«.

²¹ Objavo v okviru te konvencije je potrebno razumeti kot reproduciranje v materialni obliki in omogočanju javnosti, da delo prebere ali ga spozna na vizualni način (Marković, 1989, str. 154).

Razumevanje mednarodnega avtorskoprnega varstva za računalniške programe ne bi bilo popolno, če ne bi upoštevali vzporednosti Univerzalne konvencije z Bernsko konvencijo. Univerzalna konvencija v svojem 17. členu in deklaraciji, ki se navezuje na ta člen, jasno določa, da se Univerzalna konvencija ne bo upoštevala v odnosih med državami, ki imajo to področje urejeno s članstvom v Bernski uniji, in tudi ne v primerih, ko bi ena od držav izstopila iz Bernske unije (Marković, 1989, str. 154)²².

4. EKONOMSKI POMEN – RAZLIČNE POTREBE

Ekonomski pomen pravnega varstva intelektualne lastnine je zelo velik, zato države tudi z zakoni varujejo intelektualno lastnino. Vzroka za to sta dva. Prvi se navezuje na opredelitev moralnih²³ in ekonomskih pravic avtorja nad njegovo stvaritvijo in pravice javnosti do dostopa stvaritev. Drugi vzrok za varovanje intelektualne lastnine pa je v promociji ustvarjalnosti, razširjanju ter uporabi rezultatov teh stvaritev in vzpodbujanju poštene trgovine, ki bo posledično vplivala h gospodarskemu ter socialnemu razvoju (Rozman, 1999, str. 1030).

Poleg same stvaritve je pomembno tudi novo znanje kot vir konkurenčne prednosti za podjetje, le-to pa samo po sebi ne more biti ekonomsko učinkovito (Rozman, 1999, str. 1033). Znanje, informacije, tehnologija itd. niso že vnaprej ekonomske dobrine, saj se pri njih ne srečujemo z ekonomsko redkostjo. Gre za proste dobrine, ki tudi konkurentom omogočajo, da jih uporabijo. Tu se pojavi problem za ustvarjalce, saj je namreč za konkurenta ceneje in enostavneje priti do enake stopnje tehnologije brez investiranja v znanje in v raziskovalno razvojno dejavnost. To je tudi glavni razlog za vzpostavitev institucionalnih in pravnih instrumentov, ki urejajo področje intelektualne lastnine tako, da je ustvarjalec nekega dela nagrajen z ekskluzivo nad izkoriščanjem svojega lastnega dela in truda. Pri tem računalniško programiranje kot pojem visoke tehnološke dejavnosti z velikimi investicijami še toliko bolj potrebuje ustrezno pravno zaščito.

V industriji se pojavljata dve skupini podjetij, ki se ukvarjata z računalniškimi programi. Na eni strani so ponudniki računalniških programov, na drugi pa uporabniki, ki uporabljajo računalniške programe pri svojem delu, še zlasti pri krmiljenju različnih procesov.

V nadaljevanju bom ločeno obravnavala ponudnike porabniških programov, namenjenih širokemu trgu, ponudnike posebnih programov ter na koncu še uporabnike računalniških programov.

4.1 PONUDNIKI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV ZA ŠIROKI TRG

Industrija računalniških programov oz. njihovi ponudniki se najbolj zavzemajo za njihovo ustrezno pravno varstvo. Njihov glavni cilj je maksimiziranje dobička od vsakega prodanega računalniškega programa v obliki prodajne cene ali licenčnega plačila.

---

²² ZDA računalniške programe avtorskoprnno varuje v okviru Univerzalne konvencije (Marković, 1989, str. 154).

²³ Moralne avtorske pravice se nanašajo na posamezne interese avtorja, npr. priznanje in navedba avtorstva.

Opozoriti moram na to, da avtorji oz. dejanski iznajditelji računalniških programov kot zaposleni v podjetju ponavadi niso nosilci pravic intelektualne lastnine. Nosilec pravic je podjetje, v katerem so ustvarjali iznajditelji. Tako avtorska oz. licenčna odškodnina ni več nagrada za ustvarjalno delo posameznika, ampak predstavlja poslovni dohodek celotnega podjetja (Marković, 1989, str. 42). Avtorji oz. dejanski iznajditelji pa se morajo zadovoljiti z delovnim plačilom ali dogovorjeno nagrado in morda z moralnimi pravicami, ki izhajajo iz dela. Slednje je značilno predvsem za tista podjetja, v katerih je prisotno intelektualno ustvarjanje, povezano z visoko tehnologijo.

Ponudniki za široki trg izdelujejo predvsem dve vrsti programov:

- programe, ki so namenjeni pisarniškemu poslovanju;
- programe za zabavo in prosti čas.

Skupna značilnost obeh vrst programov je, da imajo njihovi uporabniki relativno omejeno znanje s področja računalništva.

Namen pravnega varstva računalniških programov je v preprečevanju oz. zmanjševanju reproduciranja in distribuiranja računalniških programov, s katerimi bi bile kršene pravice nosilcev avtorskih pravic, pri tem pa takšne računalniške programe opredeljujemo kot piratske kopije.

Razvoj piratstva je omogočil tudi sam tehnološki razvoj, ki je omogočil snemanje računalniških programov do te mere, da so odstopanja med kopijami in originalom neznatna, sicer računalniški programi praviloma ne bi delovali.

Postopek uporabe računalniškega programa v osebnih računalnikih ni nič drugega kot kopiranje programa iz enega medija, npr. trdega diska v hitri spomin in nato izvajanje posameznih operacij (Marn, Ženko, 2001, str. 774). Prav pravici do kopiranja oz. reproduciranja in distribucije, sta primera varovanih materialnih avtorskih pravic.

Področje računalniških programov za široki trg je vse bolj uveljavljeno zaradi t.i. ekonomije obsega, ki se kaže v razviti distribucijski mreži in nizkih produkcijskih stroških, kar posledično omogoča nizke prodajne cene. Tako se povečujejo vstopne ovire morebitnim novim podjetjem, ki bi želela prodreti na trg računalniških programov.

4.2 PONUDNIKI POSEBNIH RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV

Če velja, da so računalniški programi, ki so namenjeni širšemu trgu, bolj zanimivi za pirate, to ni tako pri specializiranih računalniških programih. Glavni značilnosti ponudnikov posebnih računalniških programov sta:

- zapolnjevanje tržnih niš²⁴ s specializiranim znanjem;
- omejenost nabora uporabnikov.

Torej je lahko podjetje s svojim računalniškim programom izjemno dobro poznano na nekem ozkem področju, hkrati pa je isti program za širši krog uporabnikov nezanimiv²⁵ in zato manj

---

²⁴ Trgi izdelovalcev računalniških programov za široki trg, so relativno večji. Podjetja, ki nastopajo na takšnem trgu so npr.: Adobe (znan po izdelku Acrobat), Corel (znan po CorelDraw in Word Perfectu) in Microsoft (znan po izdelkih Microsoft Windows in Microsoft Office).

privlačen za pirate. Poleg tega bi morebitno neavtorizirano kopiranje hitro postalo znano in s tem bi bil ugled maloštevilnih visoko usposobljenih strokovnjakov v lastnem strokovnem krogu, hitro omajan.

Ta ozek krog uporabnikov potrebuje dovolj natančne²⁶ rešitve. Računalniški programi morajo torej izpolnjevati zahteve po inovativnosti z upoštevanjem najnovejših verificiranih metod, ki so uporabne v računalništvu in numerični analizi (Marn, Ženko, 2001, str. 775).

4.3 UPORABNIKI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV

Različnost potreb uporabnikov računalniških programov narekuje izdelavo različnih vrst računalniških programov. V odvisnosti od svojih potreb in možnosti nekatera podjetja sama izdelujejo računalniške programe za določene namene ali pa naročajo posebne aplikativne programe pri drugih izdelovalcih računalniških programov. Ti so močno zainteresirani, da preprečijo nepooblaščen uporabo teh programov. Njihove zahteve se kažejo v učinkoviti pravni zaščiti računalniških programov oz. izključni pravici nad uporabo računalniških programov, saj le-ta prispeva k zmanjšanju proizvodnih stroškov, stroškov, povezanih z raziskavami trga itd.

Z gledišča javnega dobra je absolutna pravna zaščita računalniških programov opravičljiva le, če sta izpolnjena dva pogoja (Marković, 1989, str. 43):

- Zaščita mora zadovoljiti politično-pravni interes, ki je temelj večine sistemov prava intelektualne lastnine. Takšen interes se kaže v intelektualnem ustvarjanju, večji pripravljenosti ekonomskih vlaganj, širjenju intelektualnih dobrin namesto njihovega hranjenja v tajnosti, večjem izkoristku ustvarjalnih in ekonomskih potencialov zaradi preprečevanja vlaganj dela in denarja v enake ali podobne projekte ipd.
- Zaščita mora biti pravno-sistematično natančno utemeljena, učinkovita in ekonomična v njenem izvajanju.

Uporabniki računalniških programov so pogosto podjetja ali podjetniki, ki želijo avtomatizirati določen del proizvodnega postopka. Za uporabnika računalniškega programa je zanimivo pred konkurenco zaščititi oz. monopolizirati tisto prednost, ki mu jo daje računalniški program. Računalniški programi oz. njihove računalniške rešitve postajajo vse bolj prilagojene potrebam uporabnikov, zato so kot take »drage, unikatne ter predstavljajo visoko zahtevne rešitve« (Marn, Ženko, 2001, str. 776).

5. TRENUTNO STANJE NA TRGU RAČUNALNIŠKE INDUSTRIJE

Celotna računalniška industrija spada med najpomembnejše in najhitreje rastoče gospodarske panoge, saj je v preteklih letih letna stopnja rasti znašala 15%. V dobi informacijske družbe je

---

²⁵ Podjetje AEA Technology, je dobro poznano na področju prenosnikov toplote in druge energetske opreme. Njihov najbolj znan program CFX za preračunavne pojavov v procesnem strojništvu, pa gotovo ni poznan širšemu krogu uporabnikov.

²⁶ Natančnost je glede na konkurenco relativen pojem, saj morajo rezultati programov biti znotraj odstopanj, ki so še sprejemljiva za inženirje, ki program uporabljajo (Marn, Ženko, 2001, str. 775).

poslovanje in način življenja z računalniško podporo skorajda že obvezna sestavina vsake pravne osebe. Vseeno pa se zdi, da se tudi tej prej najperspektivnejši dejavnosti bližajo manj ugodni časi, saj je letošnja stopnja rasti v računalniški industriji znašala le 9%. Posledice gre pripisati dejstvu, da se je pričela splošna gospodarska recesija, kar se najprej odrazi v visoko kapitalnih dejavnostih (20 let PC-jev, 2001).

Avgusta 2001 je minilo 20 let od prve prodaje IBM računalnikov²⁷. Nekateri strokovnjaki so mnenja, da je družba IBM najbolj zaslužna za popularizacijo osebnih računalnikov, če ne drugače že zaradi dejstva, da je IBM-ova revolucija pomagala ustvariti dve danes najmočnejši tehnološki podjetji – Microsoft in Intel²⁸.

V letu 2001 je bilo omenjeno slavlje zaznamovano tudi z največjim padcem rasti v dvajsetletni zgodovini industrije osebnih računalnikov. Prodaja je bila v juliju leta 2001 v primerjavi s prodajo leta 2000 za šest odstotkov nižja. To za 178 milijard USD vredno proizvodnjo osebnih računalnikov predstavlja najmanj uspešno obdobje v njeni zgodovini. Po podatkih raziskovalne družbe IDC²⁹, naj bi se ta padec nadaljeval še najmanj dve leti (20 let PC-jev, 2001).

Ti podatki so zabeleženi pred letošnjim 11. septembrom, ko so teroristična dejanja v ZDA napovedi o stopnji rasti celotne informacijske panoge še poslabšala. Strokovnjaki³⁰ menijo, da bo nizka rast v ZDA, kot vodilni proizvajalki računalniških programov, vplivala tudi na evropsko tržišče računalniških programov. V letu 2000 je informacijska rast v Evropi znašala slabih 8% in se ob koncu letošnjega leta kljub razmeram v svetu ne bi zmanjšala. Vpliv dogodkov v ZDA se bo pokazal šele naslednje leto z znižanjem letne stopnje rasti v tej dejavnosti za 2 odstotni točki (Gantz, 2001).

Nekoč najbolj obetavna računalniška industrija se torej sooča s krizo. Po enajstih letih gospodarskega razcveta v ZDA, se napoveduje recesija (Gantz, 2001), na kar kažejo tudi podatki IDC o poslovanju, izgubah in odpuščanju delavcev v računalniški dejavnosti, ki niso prav nič spodbudni³¹.

Seveda se nam pri tem pojavi vprašanje, kako bodo trenutne razmere vplivale na varstvo avtorskih pravic na tem področju. Zgodovina je pokazala, da se je po krizi leta 1990 v času zalivske vojne rast po letu dni popravila. Vlaganja so se namreč po stabilizaciji razmer v računalniško in celotno informacijsko dejavnost zopet povečala³². Vseeno pa je računalniška

---

²⁷ Tej obletnici nasprotujejo predvsem privrženci Applovih računalnikov, ki trdijo, da se je doba osebnih računalnikov začela že pred letom '81, torej ne z računalniki IBM. Družbe Apple, Osborne, Commodore in ostale naj bi razvile glavne komponente osebnih računalnikov že leta 1980, ko naj bi skupaj prodale kar 327.000 osebnih računalnikov (20 let Pc-jev, 2001).

²⁸ Omenjeni podjetji sta bila tudi glavna sponzorja 20. obletnice osebnih računalnikov.

²⁹ International Data Corporation (IDC), več na spletni strani <http://www.idc.com>.

³⁰ Analitski strokovnjaki pri IDC; John Gantz, Stephen Minton in Kevin White.

³¹ Microsoft bo prepolovil število načrtovanih novih zaposlitev v letu 2002. V nemškem Siemensu bodo do konca leta 2001 odpustili 15.000 zaposlenih. Prav tako pri bodo v podjetju Hewlett-Packard do konca leta 2001 odpustili 6.000 zaposlenih. IBM pa je v letu 2001 že odpustil zaposlene v svetovalno storitvenem oddelku obrata na Madžarskem.

³² Podatki IDC, kažejo, da je bila rast v informacijski dejavnosti pred Zalivsko vojno leta 1990 v ZDA 8.9%. V času vojne se je znižala na 4.2%, nato pa v letu 1992 po »ureditvi« razmer na Bližnjem vzhodu, preseгла 9% stopnjo rasti (Gantz, Minton, White, 2001).

industrija utrpela veliko škode na račun piratskega blaga, ki se je razširil v vmesnem kriznem obdobju (Gantz, Minton, White, 2001).

6. ZGODOVINA AVTORSKOPRAVNEGA VARSTVA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV

Razvoj pravnega varstva računalniških programov je močno povezan z delovanjem Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (SOIL). V okviru osnutkov prvega vzorčnega zakona, je ta organizacija že leta 1971 odprla vprašanje o možnostih zagotavljanja pravnega varstva računalniških programov. Na kongresu AIPPI, ki je leta 1975 potekal v San Franciscu, so udeleženci jasno izrazili potrebo po pravnem varstvu intelektualnih stvaritev pri računalniških programih, pri tem pa ni bila zavrnjena možnost varstva v okviru patentnega prava. Dve leti kasneje je mednarodni urad SOIL objavil končno besedilo vzorčnih določb za varstvo računalniškega softwara. Določbe so tako prispevale k uresničevanju temeljnega cilja te organizacije, le-to pa je pospeševanje pravnega varstva intelektualne lastnine v svetu.

Čeprav se je računalniška tehnologija danes že zelo razširila in vključila v življenje ljudi, ni dolgo tega, od kar so računalniški programi in programska oprema pravno varovani tudi v praksi. Preteči je moralo skoraj dve desetletji, da se je v svetu poenotilo pravno varstvo računalniških programov po Bernski konvenciji, ki avtorskoppravno računalniške programe varuje kot književna oz. pisana dela.

V letu 1977 je Whitfordova komisija izdala poročilo v obliki mnenja o avtorskem pravu oz. njegovi obravnavi računalniških programov. V tistem času so se že pojavljale težave, ki jih je občutila vse bolj rastoča računalniška industrija (Bainbridge, 1991, str. 28). Komisija je prišla do zaključka, da avtorsko pravo nezadostno obravnava računalniške programe in rezultate dela, proizvedene s pomočjo računalniških programov. Zato je izdala priporočila, ki naj bi izboljšala avtorskoppravno varstvo računalniških programov. Priporočila so bila leta 1981 z nekaterimi prilagoditvami predstavljena v t.i. Zeleni knjigi³³.

Toda čeprav je tedaj postalo nesporno jasno, da avtorsko pravo daje neustrezno zaščito softwara, še posebej pa računalniških programov, ni bilo v začetku osemdesetih storjeno prav nič, zato se ne gre čuditi, da se je piratstvo razširilo prav v osemdesetih letih (Bainbridge, 1992, str. 28). Nenadna prodaja računalnikov v osemdesetih letih je bila vzporedna z rastjo novih programov in aplikacij, s tem pa se je vse bolj povečevalo nelegalno kopiranje programov in pripadajoče dokumentacije, kar je predstavljalo velik problem za računalniško industrijo. V ZDA so se najprej soočili s težavo in že leta 1980 je kot prva država uzakonila³⁴ avtorskoppravno zaščito za računalniške programe (Marković, 1989, str. 68).

V Veliki Britaniji je avtorskoppravno varstvo računalniških programov manj številno, saj je imel sodnik moč presoјati, ali je posamezen računalniški program lahko predmet avtorskega prava ali ne. Takšna sodniška presoja v Veliki Britaniji resnično ni bila primerna za

---

³³ Green paper on Copyright and the challenge of technology, Comm (88) 172 final, z dne 7. 6. 1988.

³⁴ Computer Software Copyright ACT 1980

računalniške programe, še posebej, ker nobeden od primerov ni šel skozi celoten sodni postopek³⁵, ampak so se vse obravnave končale že na prvi stopnji zaslišanja³⁶. Na takšnem zaslišanju je sodnik sicer lahko izdal začasno odredbo, da se zaustavijo vsa dejanja, za katere se domneva, da se z njimi kršijo avtorske pravice, dokler se sojenje ni zaključilo. Torej, če je avtor računalniškega programa lahko dokazal, da je zelo verjetno, da osumljeni kopira njegov program, se je sodnik lahko odločil, da je odobril začasen sodni nalog, ki je preprečil domnevnemu piratu, da nadaljuje s prodajo računalniškega programa, dokler sojenje ni končano in z njim dokazano, ali je resnično šlo za kršenje avtorskih pravic.

V Avstraliji je leta 1984 računalniško podjetje Apple tožilo uvoznika računalnikov WOMBATS kopiranja osebnih računalnikov tipa Apple II. Na prvi stopnji sojenja je bilo določeno, da književno delo, kot je obravnavano v avtorskem pravu, ne more rešiti vprašanja, ali je objektna koda, nameščena v ROMu, v teh računalnikih enaka kot v Applovih (Bainbridge, 1992, str. 31). Takšna odločitev sodišča je sprožila val nasprotujočih se mnenj v svetu. Še posebej je vplivalo na Veliko Britanijo, saj imata z Avstralijo mnogo podobnosti v avtorskem pravu. Podjetje Apple se ni vdalo, zato se je pritožilo še na višje avstralsko sodišče, ki pa je odločilo v njihov prid in določilo, da se računalniški programi, pa čeprav v obliki objektne kode, obravnavajo v avtorskem pravu kot književna dela. Posledično so v Avstraliji leta 1984 sprejeli tudi amandma, ki določa da računalniške programe v katerikoli obliki štiti avtorsko pravo (Bainbridge, 1992, str. 31). To je bil tudi mejnik, ki je v svetu sprožil trend avtorskopravnega varovanja računalniških programov, kot književnih del.

Na Slovenskem ozemlju so se računalniški programi uvrstili med avtorska dela po zakonodaji bivše SFRJ oz. s 3/2. členom novele Zakona o avtorski pravic, ki je začela veljati 28. 4. 1990 (Uradni list SFRJ, 21/90).

7. MOŽNOSTI PRAVNEGA VARSTVA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV

Danes si življenje brez računalnika in računalniških programov že kar težko predstavljamo. Spremljajo nas pri delu in med prostim časom. Mnogokrat pa pozabljamo, da ustvarjanje računalniških programov obsega vrsto vloženega dela, truda, časa in denarja.

Računalniški programi imajo vrsto posebnosti, ki kažejo na to, da so del intelektualne lastnine in s tem velike vrednosti (Trampuž, 1997, str. 262):

- Velika investicija

Po merilu investicijskega vlaganja gre za zelo drage in obsežne naložbe.

- Kreativnost

Lahko obsega kreacije, ki angažirajo cele time strokovnjakov.

- Veliko povpraševanje

Na trgu so izredno iskano blago, v povezavi z njimi pa se obrača velik kapital.

- Izjemno ranljivi

---

³⁵ ang. full trial

³⁶ ang. interlocutory hearing

Preprosto jih je reproducirati, shraniti in transportirati, s tem pa tudi ukrasti.

Glede na navedeno je bistveno vprašanje, kako pravno varovati računalniške programe in kaj je program kot predmet varstva. Ker je razvoj na področju računalniških programov nepredvidljiv, bi kakršnakoli definicija računalniškega programa lahko pomenila ovire. Zato se je Direktiva EGS o varstvu računalniških programov (v nadaljevanju Direktiva) omejila na preprosto določbo, ki štiti računalniške programe v katerikoli obliki (11. uvodna določba in 1/2. člena Direktive). V različnih nacionalnih pravnih redih in tudi v našem se je pojavilo vprašanje, kako naj bi bilo urejeno pravno varstvo računalniških programov v okviru avtorskega prava.

Direktiva EGS za računalniške programe v svojem 9. členu in slovenski Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (v nadaljevanju ZASP; Uradni list RS, št. 21/95 in 9/2001) v 117. členu izrecno dopuščata varstvo računalniških programov tudi z naslednjimi pravnimi ureditvami:

7.1 Patentno pravo

Patent je absolutna subjektivna pravica, ki njegovemu nosilcu daje pravico, da v določenem časovnem obdobju na izključljiv način ekonomsko izkorišča patentirani izum. Zaradi samih pravic, ki jih je deležen nosilec patenta, velja, da je patentna pravica najmočnejše pravo, ki varuje intelektualno lastnino, zato je še posebej zanimivo za inovatorje (Marković, 1989, str. 64). Pri varovanju računalniških programov v patentnem pravu prihaja do nekaterih zapletov, ki kažejo na to, da zaščita računalniških programov v okviru tega sistema vseeno ni najbolj ustrezna. Pri tem ne gre za problem patentiranja računalniških programov kot takih (»per se«), ampak se poraja vprašanje patentiranja tistih inovacij, ki so del računalniških programov. Gre za dvom, ali inovacija kot del programa izpolnjuje pogoje za podelitev patenta. Patentnopravno varstvo računalniških programov je tako že od idejnega začetka pa do danes polno dilem (Trampuž, 1997, str. 281). Pri tem ni sporno, da računalniški programi kot taki ne bi bili patentabilni. V slovenskem prostoru je patentno varstvo urejeno z novim Zakonom o industrijski lastnini - ZIL (Uradni list RS, št. 45/2001), pri čemer novi ZIL nič več ne izvzema računalniških programov iz njegovega varstva, kot je to določal stari ZIL³⁷.

Patent se podeljuje na podlagi doseženih pogojev, ki jih mora doseči izum s slehernega področja tehnike (10. člen ZIL). Pogoji za patentno varstvo v kontinentalnem pravu in po našem ZIL so torej naslednji:

- novost (12. člen ZIL)³⁸,
- inventivna raven (14. člen ZIL)³⁹,
- industrijska uporabljivost (15. člen ZIL)⁴⁰.

---

³⁷ »Stari« ZIL Uradni list RS, št. 13/92 je v 8/2. člena določal: »Odkritja, znanstvene teorije, matematične metode, računalniški programi in druga pravila, načrti, metode ter postopki za duhovno aktivnost neposredno kot taki, ne štejejo za izume po prvem odstavku tega člena.«

³⁸ Po 12. členu ZIL, je nov vsak izum, ki ni obsežen s stanjem tehnike. Izum mora biti javnosti popolnoma nepoznan ter še nikoli prijavljen na patentnem uradu. Gre za prednostno pravico izumitelja pred vsakomer, ki bi kasneje podal podobno prijavo za patent.

³⁹ Po 14. členu ZIL, je izum na inventivni ravni, če strokovnjak za področje izuma, predmeta izuma ne obravnava kot poznanega. Torej gre ponovno za upoštevanje 12. člena ZIL o presoji inventivne ravni na podlagi stanja tehnike.

Pravice, ki jih dobi prijavitelj s patentom, omogočajo, da druge izključi iz njegove uporabe za čas trajanja patentne zaščite. V zameno pa družba kot celota z objavo izuma izum tudi spozna. Vseeno gre po besedah Trampuža⁴¹ za specialistično vprašanje. Evropska patentna komisija namreč še vedno izključuje varstvo računalniških programov v okviru patentnega prava. Gre za polemiko, v kateri Evropa še vedno ni rekla zadnje besede. Patentnemu varstvu so najbolj naklonjene ZDA⁴², kjer pogosto podeljujejo patente za računalniške programe, še dodaja Trampuž.

7.2 Pravo znamk

Ime računalniškega programa ali njegov logo so večinoma varovani po ZIL (Uradni list RS, št. 45/2001) kot blagovne znamke (42. člen ZIL). Takšno varovanje je pomembno zaradi nevarnosti piratstva, kjer se poleg programa reproducira tudi blagovna znamka.

7.3 Pravo konkurence

Zakon o varstvu konkurence v 13. členu (Uradni list RS, št. 18/93) pravi, da se lahko za varstvo programske opreme, če so izpolnjeni nekateri pogoji uporabijo tudi sankcije, ki jih predpisuje ta zakon. Gre za dejanja, kjer se neposredno prevzemajo rezultati tujega dela, nastalega z znatnimi stroški brez truda prevzemnika, ki rezultate teh dejanj uporabi v konkurenčne namene. V splošnem gre za vsa tista dejanja, ki so v nasprotju z dobrimi poslovnimi običaji in so nelegalna do ostalih.

7.4 Pravo polvodnikov

Zakon o varstvu topografije polprevodniških vezij (Uradni list RS, št. 21/95) lahko ureja tudi pravno varstvo računalniških programov.

7.5 Pogodbeno pravo

Računalniški programi so lahko še dodatno pravno varovani s pogodbami. ZASP med drugimi določa tudi naslednji pogodbi:

- pogodba o programiranju (112. člen v zvezi s 99. členom ZASP),
- licenčna pogodba (113/2. člen ZASP).

---

⁴⁰ Izum je po 15. členu ZIL industrijsko uporabljiv, če ga je možno uporabiti ali proizvesti v katerikoli gospodarski dejavnosti, vključno s kmetijsko dejavnostjo.

⁴¹ Osebni pogovor z dr. Miho Trampuž iz Avtorske agencije za Slovenijo, oktobra 2001.

⁴² Da se po ameriški zakonodaji lahko dodeli patent, mora biti računalniški program povezan z napravo, ki fizično in avtomatično posreduje rezultate programa. Običajno inovacija ni program temveč implementacija inovacije s pomočjo programa. Inovacija tako predstavlja nek nov način delovanja nečesa. Patentna zaščita tako ni namenjena standardnemu in samostojnemu računalniškemu programu, pač pa le v kombinaciji z računalnikom kot napravo, ki posreduje rezultate.

V splošnem ameriška patentna zaščita lahko zajame tudi inovativne procese ali naprave, ki vsebujejo računalniški program če: 1) organiziranost in strukturo nekega procesa ali naprave upravlja računalniški program, ki je nov, uporaben in ni očiten; 2) ne vsebuje matematične formule ali algoritma, znanstvene resnice, naravnega zakona ali kalkulacijske metode (Lautsch, 1985, str. 63).

Patentno varstvo v ZDA traja 17 let. Patentne prijave pa sprejema patentni urad (Patent Office).

7.6 Poslovna skrivnost

Določitev predmeta poslovne skrivnosti obsega izrecno in pisno določbo o tem, kateri podatki se štejejo za poslovno skrivnost⁴³.

Tudi računalniški programi se lahko varujejo kot poslovna skrivnost, saj sta po njej lahko varovani tako koda, ki jo je možno brati, kot koda v strojni obliki.

8. SPLOŠNO O AVTORSKOPRAVNEM VARSTVU RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV

Celoten avtorskopравни sistem varstva temelji na avtorskem delu, kot temelju iz katerega izhaja avtorska pravica z vsemi upravičenji, ki jih prinaša. Avtorska pravica namreč velja le za avtorsko delo in če le tega ni, potem tudi ni avtorskih pravic.

8.1 AVTORSKO DELO

Računalniški program je opredeljen kot avtorsko delo tako v ZASP, kot tudi v Sporazumu o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (10. člen TRIPs) in kot tak tudi varovan.

Avtorska dela so po 5/1. členu ZASP individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so izražene na kakršenkoli način, če ni z zakonom določeno drugače. Direktiva določa, da gre za računalniški program kot avtorsko delo takrat, ko je njegov avtor pri ustvarjanju računalniškega programa uporabljal lastni intelekt, pri tem pa ni mogoče uporabiti nobenega od drugih meril, kot so na primer kakovostni in estetski (3/1. člen Direktive).

Da nek računalniški program lahko ustreza pojmu avtorskega dela mora zadostiti naslednjim petim predpostavkam, ki označujejo avtorsko delo:

- stvaritev,
- področje ustvarjalnosti,
- duhovnost,
- izraz,
- individualnost.

8.1.1 Stvaritev

Gre za predpostavko, ki ima izključitveno funkcijo, saj se kot avtorsko delo ne šteje proizvod, ki ga izdelata stroj ali druga naprava. Pri tem računalnik tako kot drugi stroji predstavlja le orodje, ki pomaga človeku pri ustvarjanju.

---

⁴³ Za določitev nekega podatka kot predmeta poslovne skrivnosti, sta pomembna predvsem naslednja dva pogoja (Pivka, Puharič, 1999, str. 173): 1) podatek mora biti znan le določenemu krogu oseb v zadevanem subjektu; 2) podatek sme biti znan le določenemu in omejenemu krogu ljudi.

8.1.2 Področje ustvarjalnosti

Avtorsko delo mora izhajati iz področja znanosti, umetnosti ali književnosti. Računalniški programi po Bernski konvenciji spadajo v slednje področje (10. člen BK).

8.1.3 Duhovnost

Avtorsko delo je duhovno delo, ki je v celoti načrtovano in oblikovano v avtorjevem duhu, nato pa se od njega loči s tem, da se izrazi na ustreznih materialnih ali nematerialnih medijih, ki omogočajo čutno zaznavo (Trampuž, 2000, str. 84). Nauk o avtorskem delu kot nematerialni dobrini pojasnjuje, da se lahko isto avtorsko delo pojavlja in izkorišča sočasno neomejenokrat ter na različnih koncih sveta, ne da bi se pri tem izčrpalo.

8.1.4 Izraženost

Za obstoj avtorskega dela mora biti izpolnjen tudi pogoj izraženosti. Avtorsko delo je lahko izraženo na kakršenkoli način (5/1. člen ZASP). Pri tem ni pomembno, ali človek izraženost zaznava neposredno ali pa le s tehničnimi sredstvi. Računalniški program še zlasti velja za avtorsko delo⁴⁴.

8.1.5 Individualnost

Gre za najpomembnejšo predpostavko; v praksi se večina sporov vrti prav okoli nje (Trampuž, 2000, str. 85). ZASP v prvem odstavku petega člena izrecno omenja, da gre pri avtorskem delu za individualne intelektualne stvaritve⁴⁵. Za računalniške programe kot avtorska dela je pomembno, da se računalniški program lahko razlikuje od množice drugih nevarovanih predmetov in pojavov in od drugih varovanih računalniških programov.

Poleg obravnavanih predpostavk, ki morajo biti izpolnjene za priznanje avtorskega dela, je še mnogo značilnosti, ki so nebistvene za doseg priznanja avtorskega dela, vendar so bile pri samem delu prisotne in so naslednje (Trampuž, 2000, str. 87):

- vrsta pobude ali naročnika za nastanek dela,
- vloženi delovni trud avtorja,
- vložena sredstva in stroški,
- kvantitativni obseg dela,
- materialna fiksacija dela,
- registracija dela,
- uvrstitev v določeno zakonsko kategorijo,
- novost dela,
- umetniška, estetska ali druga kakovost dela,
- zakonitost dela,
- uporabni namen dela,
- gospodarska eksploatibilnost ali eksploatacija na trgu.

---

⁴⁴ V 5/2. členu ZASP so navedena dela, ki zlasti veljajo za avtorska dela. Za avtorska dela po tem členu še zlasti veljajo pisana dela npr. leposlovna dela, članki, priročniki, študije ter računalniški programi.

⁴⁵ Individualnost se nujno kaže v samem delu, katerega rezultat ima individualne poteze, kar razumemo kot sojevrstno, inovativno in samosvoje, saj individualnost prihaja od avtorja (Trampuž, 2000, str. 85).

8.2 AVTOR

Avtor je fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo (10. člen ZASP in 2 člen Direktive). Značilnost današnjih računalniških programov je, da so po večini delo več avtorjev, najpogosteje v okviru delovnega razmerja. Tako 12. člen ZASP govori o soavtorstvu in o avtorski pravici, ki avtorjem pripada neločljivo. Vse odločitve v zvezi z avtorskim delom, morajo avtorji sprejemati soglasno.

Nadalje je pomemben 112. člen ZASP, ki govori o ustvarjanju računalniškega programa v okviru delovnega razmerja (enako 2/3. člen Direktive). Zadnji del tega člena govori, da je avtor če ni v pogodbi določeno drugače, vsa svoja materialna in druga upravičenja prenesel na delodajalca, in sicer izključno in neomejeno. Zaradi te zadnje določbe se pogosto dogodi, da je kakšen program najprej znan po avtorju, ko pa se ta umakne iz ekipe, ki program razvija, ne odnese s seboj imena programa, zato tudi nadaljevanja programa pogosto niso tako kvalitetna kot originali. Nemalokrat predstavlja avtor programa jamstvo kakovosti navzlic zvenečim imenom podjetij.

8.3 AVTORSKA PRAVICA

Avtorska pravica je najpomembnejši pojem in institut avtorskega prava, brez katere tudi avtorskega prava ne bi bilo (Oman, 1996, str. 448). Takšna pomembnost je zato, ker daje avtorska pravica avtorju monopol nad izkoriščanjem njegovega avtorskega dela. Po eni strani mu avtorska pravica zagotavlja premoženjske koristi od izkoriščanja njegovega dela, po drugi strani pa spoštovanje njegovih moralnih interesov pri izkoriščanju njegovega dela.

Avtorska pravica tako po 15. členu ZASP zagotavlja:

- materialno - premoženjske pravice,
- moralno - osebnostne pravice,
- druge pravice avtorja.

Materialne avtorske pravice se nanašajo na posamične oblike izkoriščanja avtorskega dela (npr. razmnoževanje), moralne avtorske pravice pa na posamične moralne interese avtorja, ki morajo biti pri tem upoštevani (npr. priznanje in navedba avtorstva).

Za materialne in za moralne avtorske pravice velja, da so absolutne, torej učinkujejo zoper vsakogar. Ker je avtorjev monopolni položaj nad izkoriščanjem njegovega dela utemeljen z zakonom, ga je tudi mimo avtorjeve volje mogoče omejiti le z zakonom.

Če ni z zakonom določeno drugače, ima avtor računalniškega programa zlasti naslednje izključne pravice do (113. člen ZASP): reproduciranja, prevoda, prilagoditve, priredbe, predelave ter distribucije.

9. ORIS RAZVOJA AVTORSKEGA PRAVA V EVROPSKI UNIJI

Številčnost držav članic se kaže v različnih nacionalnih pravnih sistemih. Tako so tudi na avtorskopravnem področju tradicionalno razlikujejo glavni pravni instituti posameznih držav članic in državah kandidatkah za vstop v Evropsko Unijo - EU, med katerimi je tudi

Slovenija.

Slovenija kot pridružena članica EU je svojo nalogo prilagojevanja avtorske zakonodaje EU kakovostno opravila, saj je ZASP na področju računalništva popolnoma prilagodila Direktivi. Tako kot so politične in ustavne spremembe v bivši Jugoslaviji terjale spremembe na avtorskopravnem področju, tako je bila tudi osamosvojitve Slovenije glavni vzrok, za nov vsebinski začetek avtorskopravnega področja. Poleg tega je Slovenija takoj po osamosvojitvi pristopila k oblikam mednarodnega sodelovanja⁴⁶, zaradi katerega je bilo še toliko pomembnejše, da se uredi avtorsko pravo.

V evropskem prostoru sta se tako izoblikovali dve glavni veji avtorskega prava, med katere spadajo posamezne države:

- anglosaksonsko pravo – Copyright ureditev,
- evropsko kontinentalno pravo⁴⁷ – droit'd Autur ureditev.

Evropa velja za zibelko avtorskega prava (Trampuž, 2000, str. 44). Usklajevanje nacionalnih zakonodaj je najprej potekalo le posredno preko Bernske unije, kateri pripada večina evropskih držav. Neposredno urejanje usklajevanja je kmalu prevzel Svet Evrope s pravnimi akti, vseeno pa velikih premikov še ni bilo. Korak naprej je povzročila Evropska Skupnost⁴⁸, vendar razmeroma pozno⁴⁹, z zelo pospešenim delom usklajevanja nacionalnih predpisov dvanajsterice na najbolj perečih segmentih avtorskega prava. Komisija Evropskih Skupnosti je že v svoji Beli knjigi za ustanovitev skupnega trga⁵⁰ iz leta 1985 navedla, da je na področju novih tehnologij potrebna usklajena pravna ureditev v državah članicah.

Leta 1988 so bila v Zeleni knjigi o avtorski pravici in tehnološkem izzivu⁵¹, predlagana avtorskopravno pomembna področja za skupnost dvanajsterice kot take. Končno je bil leta 1991 sprejet Delovni program Komisije s področja avtorskih in sorodnih pravic⁵², kjer je bil podan predlog o sprejetju šestih direktiv⁵³, izdelavi štirih analiz⁵⁴ in dveh ukrepih⁵⁵.

---

⁴⁶ Za Slovenijo so pomembne naslednje oblike mednarodnega sodelovanja: 1) polnopravno članstvo Slovenije v Svetu Evrope, leta 1992; 2) sklenitev kooperacijskega sporazuma z EGS, leta 1993; 3) pristop h GATT in Svetovni trgovinski organizaciji, leta 1994; 4) delo na sprejemu dveh novih konvencij v okviru WIPO; 5) sprejem pomembnih direktiv v okviru EGS ...

⁴⁷ V to skupino spada tudi slovenski Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP). Bistvo te avtorskopravne veje je, da temelji na avtorju kot središču celotne ureditve. Avtorska pravica je utemeljena kot človekova pravica, ki izhaja iz naravnega prava in iz katere izvirajo absolutno moralna in premoženjska upravičenja (Trampuž, 1997, str. 18).

⁴⁸ Evropska gospodarska skupnost (EGS) oz. kasnejša Evropska unija.

⁴⁹ Vprašanja avtorskega prava so se v Skupnosti začela aktualizirati predvsem po letu 1971, ko sta Evropsko sodišče in Komisija sprejela vrsto odločb o vprašanju konzumacije pravice distribuiranja v Skupnosti ter o vprašanju dejavnosti organizacij za kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic, z vidika konkurenčnega prava EGS.

⁵⁰ Comm (85) final 310, z dne 14. 6. 1985.

⁵¹ Green paper on Copyright and the challenge of technology, Comm (88) 172 final, z dne 7. 6. 1988.

⁵² Comm (90) 584 final, z dne 17. 1. 1991.

⁵³ Direktiva Sveta o pravnem varstvu računalniških programov; Direktiva Sveta o pravici dajanja v najem, pravici posojanja in o določenih pravicah, ki so sorodne avtorski na področju intelektualne lastnine; Predlog Direktive Sveta o pravnem varstvu baz podatkov; Predlog Direktive Sveta o uskladitvi trajanja varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic; Predlog Direktive Sveta o privatnem kopiranju fonogramov in

9.1 DIREKTIVE SVETA EGS⁵⁶

Direktive so naslovljene na države članice in jih zavezujejo glede cilja, ki naj se doseže s temi direktivami⁵⁷. Članice so z direktivami zavezane k doseganju začrtanih skupnih ciljev Skupnosti, med tem ko so poti in postopki, kako doseči te cilje, prepuščeni presoji države članice. Direktive predstavljajo nekakšen okvirni zakon Skupnosti in so še najbolj uporabne takrat, ko gre za harmonizacijo pravnih ureditev med državami članicami. Že sprejete direktive in tiste v pripravi so pomembni mejniki, ne le za države članice, temveč tudi za ostali svet, saj imajo nanj velik vpliv predvsem zaradi naprednih vsebinskih rešitev s področja avtorskega prava. Tako so k njim neposredno zavezane članice Evropskega gospodarskega prostora (EEA)⁵⁸, saj jih prevzemajo s posebnimi akti. Države, ki so še pridružene članice, pa so na direktive vezane posredno⁵⁹.

---

videogramov; Predlog Direktive Sveta o koordiniranju določenih predpisov o avtorskih in sorodnih pravicah, ki se nanašajo na satelitsko radiofuzno oddajanje in kabelsko retransmisijo.

⁵⁴ Analize: moralne avtorske pravice; reprografija, sledna pravica; kolektivno uveljavljanje avtorskih in sorodnih pravic; organizacije za kolektivno uveljavljanje.

⁵⁵ Ukrepa: konsolidacija vloge Skupnosti v mednarodnih, večstranskih, dvostranskih razmerjih; izdelava pregledov stanja na področju intelektualne lastnine in industrijske lastnine v določenih tretjih državah.

⁵⁶ Direktive EGS (Evropske Gospodarske Skupnosti) oz. ES (Evropske Skupnosti) s področja avtorskih pravic so:

- Direktiva EGS o računalniških programih (Council Directive 91/250/EEC on the legal protection of computer programs, OJ L 122/42, z dne 17. 5. 1991);
- Direktiva EGS o najemu in sorodnih pravicah (Council Directive 92/100/EEC on rental right and leading right and on certain rights related to copyright in the field of intellectual property, OJ L 346/61, z dne 27. 11. 1992);
- Direktiva EGS o satelitih in kabelski retransmisiji (Council Directive 93/83/EEC on the coordination of certain rules concerning copyright applicable to satellite broadcasting cable retransmission, OJ L 248/15, z dne 6. 10. 1993);
- Direktiva EGS o trajanju varstva (Council Directive 93/98/EEC harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, OJ L 290/9, z dne 24. 11. 1993);
- Direktiva ES o bazah podatkov (Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council on the legal protection of databases, OJ L 77/20, z dne 27. 3. 1996);
- Direktiva ES o sledni pravici (proposal for a European Parliament and Council Directive on the resale right for the benefit of the author of an original work of art, OJ C 178/16, z dne 21. 6. 1996);
- Direktiva ES o pogojnem dostopu (Directive 98/94/EC on the legal protection of services based on, or consisting of conditional access, OJ L 3320/54, z dne 28. 11. 1998);
- Direktiva ES o informacijski družbi (amended proposal for a European Parliament and Council Directive on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society, OJ C 180/6, z dne 25. 6. 1999);
- Direktiva ES o elektronski trgovini (proposal for European Parliament and Council Directive on certain legal aspects of electronic commerce in the internal market, OJ C 30/4, z dne 5. 2. 1999).

⁵⁷ Direktive so objavljene v Uradnem listu EU, in stopijo v veljavo potem, ko so o njih obveščene države članice, na katere se direktive nanašajo.

⁵⁸ ang. European Economic Area (EEA); slov. evropski gospodarski prostor

⁵⁹ Po standardnih določbah asociacijskih sporazumov, morajo te države zagotavljati učinkovito varstvo avtorskih pravic, na ravni, ki je podobna tisti v Skupnosti.

Slovenija je podobno kot ostale članice skoraj dobesedno prevzela določbe direktiv EGS. S tem se je v evropskem prostoru tudi v okviru varstva računalniških programov nepričakovano oblikovalo harmonizirano evropsko pravo, ki je vse bolj tudi unificirano, le-tega pa sama pravna narava direktiv ne zahteva.

10. RAČUNALNIŠKI PROGRAMI, OBRAVNAVANI PO DIREKTIVI EGS O RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH⁶⁰ IN NAŠEM ZASP

Med štirimi že omenjenimi možnimi rešitvami pravnega varstva računalniških programov novi slovenski Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/95 in 9/2001) sledi strukturi evropskega vzorčnega zakona o avtorskih in sorodnih pravicah, vzor pa je našel tudi v Bernski in Rimski konvenciji, upoštevana so priporočila Evropske skupnosti, določbe TRIPs, določbe novih WIPO konvencij itd.

Največ se je ZASP zgledoval po Direktivah Evropske skupnosti. Tako na primer zlasti v tistem delu, ki obravnava varstvo računalniških programov, ZASP podaja glavne določbe iz Direktive EGS o računalniških programih (v nadaljevanju Direktiva).

Poleg tega je ZASP v zasnovi prevzemal rešitve tudi iz nemškega (1965) in švicarskega (1992) avtorskega zakona (Trampuž, 2000, str. 40).

10.1 VRSTA VARSTVA

Računalniški programi se po 5/2. členu ZASP in po 1/1. členu Direktive varujejo z avtorsko pravico kot pisana dela po opredelitvi iz Bernske konvencije za varstvo književnih in umetniških del. Direktiva je tako sledila tendencam, ki so se pojavljale v svetu, hkrati pa je končala dvajsetletna razpravljanja o tem, s katero pravico naj se ščitijo računalniški programi. Z Direktivo je postalo jasno, da je avtorskopравни način varstva računalniških programov prevladal nad varstvom sui generis, varstvom prek sorodnih avtorskih pravic ali patentnopravnim varstvom (Trampuž, 2000, str. 54).

10.2 VAROVANI ELEMENTI RAČUNALNIŠKEGA PROGRAMA PO DIREKTIVI IN ZASP

V Direktivi ni definicije o računalniških programih. Vseeno pa je mnogo primerov in zgledov v primerjalnem pravu, sodni praksi in zlasti teoriji, kjer so računalniški programi definirani. Računalniški programi so v pogledu tehnološkega razvoja popolnoma nepredvidljivi, zato bi definicija težko ustrezala prihodnjemu napredku. Direktiva se tako opredeljuje do zaščite računalniških programov v katerikoli obliki (1/2. člena Direktive).

Med računalniške programe lahko prištevamo programe v vsakršni obliki, tudi tiste, ki so integrirani v računalniku. Poleg teh Direktiva varuje tudi vsa pripravljalna in oblikovalna dela kot pomembni osnovi za izdelavo računalniških programov (7. uvodna določba Direktive).

---

⁶⁰ Svet ministrov je Direktivo sprejel 14. 5. 1991, države članice pa so morale do 1. 1. 1993 uskladiti svoje predpise z njenimi določbami.

Enako tudi ZASP varuje le izraz program in ne idej ter načel, ki so podlaga za računalniški program (111/2. člen ZASP).

Povzemanje Direktive se jasno opazi v pogojih, ki so določeni za avtorskopravno varovanje računalniških programov (111/3. člen ZASP in 1/3. člen Direktive). Glavni pogoj je v samem izvoru konkretnega avtorja, ki predstavlja stvaritev kot lastno intelektualno stvaritev. Kot je običajno v avtorskem pravu, se zahteva visoka stopnja individualnosti. Avtorsko pravo pri računalniških programih ni veliko drugačno od drugih pojavnosti avtorskih del, varovanih z avtorskim pravom, kjer so varovani tako osnutki kot drugo gradivo iz posameznih faz njihovega nastajanja (6/1. člen ZASP). Po Direktivi in ZASP so varovani naslednji elementi računalniškega programa:

- algoritem⁶¹,
- programska dokumentacija,
- sestavni deli,
- naslov.

10.2.1 Algoritem

Algoritem je abstraktna matematična formula ali organizacijsko pravilo, ki obenem predstavlja delovno navodilo, izvedljivo s strani človeka ali stroja (Trampuž, 1996, str. 1019). Gre za postopek, katerega mehanska izvedba ne potrebuje lastne kreativnosti, zato takšen postopek lahko izvaja tudi stroj.

Algoritem je jedro računalniškega programa, zato so praviloma avtorskopravno varovani. ZASP ne izključuje iz avtorskopravnega varstva tistih algoritmov (programskih jezikov ali vmesnikov), ki niso ideje ali principi. Tu se jasno kaže sledenje 14. uvodni določbi Direktive, ki ne varuje tistih računalniških programov ali njegovih elementov, katerih podlaga je ideja ali načelo.

Algoritmi se v svoji sestavi razlikujejo, zato jih je potrebno tudi z avtorskopravnega vidika razlikovati. Razlikujemo torej:

- splošne algoritme,
- implementacijske algoritme.

Za prve je značilna njihova standardiziranost z višjo stopnjo abstraktnosti, zato zanje velja, da jih avtorskopravno varstvo ne zajema. Implementacijski algoritmi pa predstavljajo konkreten opis postopkov in navodil v programu in so kot taki tudi avtorskopravno varovani.

Tako ima več možnosti za avtorskopravno varstvo tisti algoritem, ki se bolj določi, uskladi in razporedi z drugimi algoritmi in s tem implementira na določenem računalniku (Trampuž, 1996, str. 1020).

10.2.2 Programska dokumentacija

Programska dokumentacija predstavlja t.i. pripravljalo gradivo za izdelavo računalniškega programa. Računalniški program torej temelji na tem gradivu, zato programska

---

⁶¹ Algoritem je precizen in končni opis nekega splošnega postopka z uporabo izvedljivih osnovnih (obdelovalnih) korakov. Mogoče ga je mehansko izvesti, njegov izdelovalec pa ne potrebuje lastne kreativnosti, temveč se drži predpisanih pravil, torej algoritem lahko izvaja tudi stroj (Trampuž, 1996, str. 1019).

dokumentacija po 7. uvodni določbi Direktive in 111/1. člena ZASP predstavlja gradivo, ki je namenjeno bodočemu konkretnemu računalniškemu programu in je tudi že specifično razdelano, kot takega ga avtorsko pravo tudi zajema. Seveda se v praksi vprašanje rešuje ločeno po primerih.

Gradivo, ki ni neposredno namenjeno prihodnjemu konkretnemu programu in še ni natnačno razdelano, ni varovano po 111/1. členu ZASP. Takšno gradivo je možno avtorskoppravno varovati na kakšen drugačen način, npr. kot študije ali izvedniška mnenja (5/2. člen ZASP).

10.2.3 Sestavni deli

Sestavni deli avtorskega dela so varovani že po 6/1. členu ZASP, ko mora biti izpolnjen pogoj po individualni duhovni stvaritvi. Sestavne dele računalniških programov še izrecno varuje 113/1. člen ZASP.

10.2.4 Naslov

Naslov se glede na ZASP lahko varuje na dva načina:

- z avtorskim pravom (6/1. člen ZASP),
- s konkurenčnim pravom (6/2. člen ZASP).

Pri tem je za avtorskoppravno zaščito pogoj, da naslov računalniškega programa predstavlja individualno intelektualno stvaritev oz. avtorsko delo. V pravno varstvo v okviru konkurenčnega prava pa postavlja pogoj, da mora naslov predstavljati takšno delo, čigar ponovna uporaba enakega naslova ne bi ustvarila ali utegnila ustvariti zmedo glede izvora dela.

Tako tudi za računalniške programe in njihove naslove velja, da je potrebno upoštevati nekatere specifičnosti programov. Računalniški programi imajo naravo izdelkov oz. orodij, zato v njihovi povezavi govorimo bolj o njihovih imenih kot naslovih. Tako je bolj aktualno varstvo v okviru konkurenčnega prava, pri katerem se predvidevata dva podobna programa z enakim naslovom in kjer bo potrebno presojati zlasti njuno zamenljivost glede izvora dela. Konkurenčno pravo po drugem odstavku 6. člena ZASP, varuje le pred nevarnostjo zamenjave dveh neenakih programov, ne pa pred nezakonitim reproduciranjem.

V praksi se najpogosteje naslovi oz. imena računalniških programov varujejo z znamko po 42. členu Zakona o industrijski lastnini - ZIL (Uradni list RS, št. 45/2001).

10.3 NEVAROVANI ELEMENTI RAČUNALNIŠKEGA PROGRAMA PO DIREKTIVI IN ZASP

Temeljno načelo avtorskega prava in nasploh prava intelektualne lastnine je, da ideje, načela, metode in podobne kategorije niso varovane. Tako avtorskoppravno (prva točka 9/1. člena Direktive in 111/2. člen ZASP) kot tudi patentnopravno (11/1. člen ZIL) te kategorije ne prejemajo pravnega varstva.

»V skladu s temeljnimi načeli avtorskega prava Direktiva varuje ne samih računalniških programov, temveč njihov izraz; ter ne varuje idej in načel, ki tvorijo podlago računalniškega programa ali kateregakoli njegovega elementa.« (Trampuž, 1993, str. 169)

Direktiva izključuje pravno varstvo elementov računalniškega programa takrat (1/2. člena oz. 14. uvodna določba Direktive), ko programski jezik, ideje, principi in algoritmi predstavljajo le podlago za računalniški program.

Pri obravnavi ne moremo niti mimo ustavne svobode izražanja in pravice do obveščenosti (39. člen Ustave RS) ter svobodo znanstvenega in umetniškega ustvarjanja (59. člen Ustave RS), ki ju je potrebno upoštevati predvsem takrat, ko bi bile z avtorskopravno monopolizacijo idej, načel in podobnih kategorij kršene svoboščine, zagotovljene po Ustavi RS. Zaradi tega ZASP avtorskopravno ne varuje idej in načel, ki tvorijo podlago računalniškega programa (111/2. člen ZASP).

10.3.1 Ideje

Določba drugega odstavka 111. člena ZASP, ki idej in načel kot osnove računalniškega programa ne uvršča v pravno varstvo, odpira zapleteno vprašanje o razmerju ideja : izraz programa. Ločimo jih lahko po tem, ali programer lahko ideje uporablja kot predlogo in vodilo pri programiranju⁶² in zato ideje kot take ne bodo varovane, ali pa so ideje neposredno vsebovane v konkretnem programu, tako da sta ideja in izraz združena⁶³, v takšnih primerih gre za varovani izraz oz. računalniški program.

Ločnica, ki ponazarja, kdaj gre za idejo oz. izraz⁶⁴, je na ravni abstraktnosti ter v vsakem primeru posebej v odvisnosti od različnih okoliščin. Avtorsko delo nastopi šele, ko je ideja konkretizirana in individualizirano izpeljana stvaritev. Le tako se lahko reši konflikt med svobodo ustvarjalnosti na eni strani in avtorskim monopolom na drugi.

10.3.2 Načela

Enako kot za idejo velja tudi za načela. Načela, pravila, postopki, teorije, metode po svoji vsebini niso avtorska dela, ker glede na svobodo misli in naukov (59. člen Ustave RS) spadajo med splošno dobro. Varovan je lahko njihov konkreten opis s sliko ali besedo, če ta pomeni individualno duhovno stvaritev.

10.4 ELEMENTI RAČUNALNIŠKEGA PROGRAMA S POSEBNO UREDITVIJO PO DIREKTIVI IN ZASP

Elementi, ki so deležni posebne obravnave z avtorskopravnega vidika, so:

- vmesniki⁶⁵,
- uporabniški vmesniki⁶⁶,

---

⁶² Npr. splošni algoritmi in metode programiranja.

⁶³ Npr. implementacijski algoritem.

⁶⁴ Pri razmerju ideja : izraz, je smiselno omeniti sodno prakso ZDA, ki se je o tem v povezavi z računalniškimi programi že večkrat opredelila (Trampuž, 1996, str.1022). Zadeva Whelan v. Jaslow, US Court of Appeals for 3rd Circuit (1986), je postala znamenita zaradi stališča sodišča, da je nevarovana ideja nekega programa njegov namen ali funkcionalna naloga, ki naj jo ta program izpolni. Vse ostalo v programu pa je pravno varovani izraz, razen če le-ta ne predstavlja nujne in edine poti do naloge.

⁶⁵ ang. Interfaces

⁶⁶ ang. User interfaces

- uporabniška dokumentacija,
- brezplačni programi⁶⁷, programi - javno dobro⁶⁸ in programi na poskušnjo⁶⁹.

10.4.1 Vmesniki

ZASP v drugem odstavku 111. člena omenja tudi vmesnike. To so deli programa, ki omogočajo logično in po potrebi fizično medsebojno povezavo in interakcijo med posameznimi deli softwara in/ali hardware tako, da ti delujejo (11. uvodna določba Direktive). Ob sprejemanju Direktive sta se izoblikovali dve skrajni stališči. Eno je bilo proti avtorski zaščiti vmesnikov, saj le tako ne bi bila kršena svobodna konkurenca. Predstavniki drugega stališča pa so se zavzemali za avtorsko zaščito vmesnikov, enako kot za ostale dele računalniškega programa.

ZASP je po zgledu Direktive EGS sprejel kompromis, ki na eni strani ščiti interese avtorjev in na drugi omogoča svobodno konkurenco. Tako so vmesniki po ZASP varovani enako kot programi, pod določenimi pogoji pa je možen tudi vpogled v njih vsebovane informacije z opazovanjem (114/3. člen ZASP) ali z dekompiliranjem (115. člen ZASP in 6. člen Direktive).

10.4.2 Uporabniški vmesniki

Uporabniški vmesniki predstavljajo metodo upravljanja programa in metodo predstavitve ter posredovanja podatkov na zaslonu.

Avtorskopravni način varovanja uporabniških vmesnikov se lahko izvaja v okviru varovanja računalniškega programa ali pa samostojno (pod pogoji iz prvega odstavka 5. člena ZASP). Slednje je razumeti zaradi dejstva, da je z različnimi računalniškimi programi možno priti do enakih uporabniških vmesnikov. Ker pa je avtorskopravno varstvo težko doseči za uporabniški vmesnik kot celoto, še težje pa za zaslon, se v praksi uporabniške vmesnike primarno varuje s pravom konkurence (Trampuž, 1996, str. 1023).

10.4.3 Uporabniška dokumentacija

Uporabniška dokumentacija kot del softwara je varovana s splošnimi določbami ZASP in ne s posebnim oddelkom, ki ureja računalniške programe. Uporabniška dokumentacija je varovana v okviru splošnih določb ZASP kot pisano delo (2. točka 5/1. člena ZASP). Med uporabniško dokumentacijo se prištevajo razni priročniki ter navodila, ki jih uporabnik dobi ob nakupu računalniškega programa.

10.4.4 Brezplačni programi, programi – javno dobro in programi na poskušnjo

Teh pojmov zakon ne opredeljuje, kar povzroča nejasnosti v praksi (Trampuž, 1996, str. 1024). Gre za t.i. »proste« programe, saj 111. člen ZASP pove, kateri so avtorskopravno varovani programi. Četudi pa so programi avtorskopravno varovani, se lahko njihov imetnik odpove delu pravic. Pri tem morajo biti imetnikovi pogoji utemeljeni. Razlogi za odpoved so med imetniki različni, običajno gre reklamne razloge, kot je objava imetnika pravic na samem

---

⁶⁷ ang. Freeware

⁶⁸ ang. Public Domain Software

⁶⁹ ang. Shareware

programu, embalaži, nosilcih ali medijih. Velja pravilo, da se imetnik ni odpovedal tistim pravicam, ki jih ni izrecno omenil (76. člen ZASP).

Pogosto se imetniki pravic odpovedujejo pravicam, ki izhajajo iz t.i. brezplačnih programov, kjer imetnik prepusti program v uporabo brez plačila nadomestila. Prosta uporaba tako obsega; reproduciranje, predelavo in nadaljnje distribuiranje prvotnega in predelanega programa.

Poleg brezplačnih programov so tudi t.i. komercialni programi⁷⁰, zanje je značilno, da se kot nadomestilo za uporabo plačuje licenčnina.

Povsem nevarovani so t.i. programi – javno dobro, ki so to lahko že po samem zakonu, saj gre v tem primeru le za ideje ali uradna besedila. Tem programom je lahko potekla doba njihovega varstva ali pa se je avtor preprosto v celoti odpovedal svojim pravicam, ki izhajajo iz avtorskoprnega varstva programov. Takšen program je torej na voljo vsakomur, da ga prosto uporablja.

Imetnik programa na poskušnjo sprva omogoči prosto uporabo za preizkušnjo, ki vključuje tudi distribuiranje in reproduciranje, nato pa se uporabnik lahko odloči za nakup programa in registracijo. To je tudi razlog, da program na poskušnjo predstavlja le način distribuiranja, ne pa vrsto softwara (Trampuž, 1997, str. 264).

10.5. AVTORSKE PRAVICE PO DIREKTIVI IN ZASP

Izključne pravice, ki jih v 4. členu navaja Direktiva in 113. člen ZASP, ki tako kot so to storili v članicah EU (Trampuž, 1997, str. 272), skoraj v celoti prevzema Direktivo, so:

- pravica reproduciranja,
- pravica predelave,
- pravica distribuiranja.

Vse te pravice so deležne varstva za življenje avtorja in še 70 let po njegovi smrti (1/1. člen Direktive o trajanju varstva⁷¹ in 59. člen ZASP).

Pravica reproduciranja po ZASP ne določa jasno, ali nalaganje, prikazovanje, izvajanje, prenos ali shranjevanje programa predstavlja reproduciranje. Vseeno pa je danes v doktrini in tujem pravu sprejeto, da je shranitev v računalniški sistem reproduciranje (Trampuž, 1997, str. 272). Tako gre za reproduciranje tudi pri RAMu kot začasni obliki reproduciranja in povratnem inženiringu oz. dekompiliranju.

Kljub temu da ZASP del o računalniških programih skoraj v celoti povzema po Direktivi so zaradi prilagajanja nacionalni zakonodaji nastopila nekatera odstopanja. Pri pravici distribuiranja tako Direktiva omenja tudi pravilo o izčrpanju glede najema (4. člen, tč.c Direktive). Poleg tega ZASP omenja tudi licenčno pogodbo (113/2. člen ZASP), ki pa je Direktiva ne pozna.

Izjeme pri izključnosti pravic avtorjev so definirane v 5. členu Direktive. Tako legalni uporabnik ne potrebuje avtorjevega dovoljenja za uporabo programa v skladu s svojimi

---

⁷⁰ ang. Payware

⁷¹ Council Directive 93/98/EEC harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights, OJ L 290/9, z dne 24. 11. 1993.

namerami, vključno s popravo napak na programu. Legalnemu uporabniku je prav tako dovoljeno narediti rezervno kopijo programa (tudi po 114. členu ZASP).

10.6 DEKOMPILIRANJE PRI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH

Dekompiliranje je postopek prevajanja objektne kode v izvorno in je nasprotni proces od prevajanja izvorne kode v objektno (Senkovič, 1995, str. 348).

V 6. členu Direktive so v zvezi s povratnim inženiringom⁷² oz. nekaterimi njegovimi fazami zapletene določbe, vendar pomembne za razumevanje same zaščite avtorskega dela oz. računalniškega programa. ZASP dekompileiranje obravnava v 115. členu. Potrebno je poudariti, da v primerih, ko je dekompileiranje namenjeno doseganju interoperabilnosti⁷³, ni potrebno dovoljenje avtorja programa. V vseh ostalih primerih pa gre dekompileiranje šteti za kršenje avtorskih pravic.

Bistvo povratnega inženiringa je v tem, da se računalniški program praviloma piše v izvorni kodi. V tej obliki je možno razbrati ideje in načela, na temelju katerih je bil zgrajen program. Vendar program v obliki, namenjeni uporabnikom, deluje v strojni ali objektni kodi, kjer se ne da več ugotoviti idej in načel, na katerih je program zgrajen.

Dekompileiranje se pojavi takrat, ko bi nekdo želel ugotoviti to strukturo in bi moral zato program oz. njegove dele razgraditi (dekompileirati) iz prevedene strojne kode na določeno stopnjo, ki je podobna prvotni izvorni kodi (Trampuž, 1993, str. 170). Ves ta postopek pa zahteva reproduciranje, prevajanje ali spreminjanje programa, s čimer se že poseže v avtorske pravice avtorja računalniškega programa.

Če postopek dekompileiranja ocenjujemo z gledišča avtorja programa, potem je jasno, da se takšen postopek ne dopusti saj lahko neka tretja oseba pride do dragocenih informacij o idejah in načelih programa in jih lahko izkoristi. Po drugi strani pa je potrebno spodbujati programerje, da delujejo v smeri ustvarjanja novih računalniških programov, kar pa je brez dekompileiranja skoraj nemogoče. Zato je na predlog Evropskega parlamenta sprejeta rešitev, da se izjemoma dovoli dekompileiranje obstoječih programov za pridobitev informacij, potrebnih za doseganje interoperabilnosti. Direktiva v svojem 6. členu tudi natančno določa cel sistem pogojev in kavelj, da ne bi prišlo do zlorab (Trampuž, 1997 str. 277).

10.7 PRENOS AVTORSKIH PRAVIC PRI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMIH

ZASP ureja naslednje pogodbe o prenosu avtorskih pravic, ki so pomembne za področje programske opreme oz. računalniških programov:

- založniško pogodbo (85. - 86. člen ZASP),
- pogodbo o izvedbi (95. - 98. člen ZASP),

---

⁷² ang. Reverse Engineering; Postopek dekompileiranja je vrsta povratnega inženiringa (Trampuž, 1997, str. 277)

⁷³ Da so računalniški programi in strojna programska oprema interoperabilni pomeni, da delujejo v medsebojni povezanosti in interaktivnosti. Slednje omogočajo vmesniki, zato je toliko bolj pomembno, da so njihove informacije dostopne vsem konkurentom na trgu (Trampuž, 1997, str. 275).

- pogodbo o naročilu avtorskega dela (99. - 100. člen ZASP).

Po 113/2. členu ZASP se avtorske pravice lahko prenašajo tudi z licenčno pogodbo.

Prenos avtorskih pravic s pomočjo licenčne pogodbe je najpomembnejše na področju programske opreme.

10.7.1 LICENČNA POGODBA PRI PROGRAMSKI OPREMI

Bistvena sestavina licenčne oz. avtorske pogodbe je dogovor o prenosu avtorskih pravic. Z licenčno oz. avtorsko pogodbo imetnik avtorskih pravic na računalniškem programu prenese na drugo osebo svoje pravice o izkoriščanju programa na določen način, pod določenimi pogoji, za določeno časovno obdobje, krajevno območje itd.

Licenčna pogodba se v zvezi z računalniškimi programi sklepa med proizvajalcem računalniškega programa ali programske opreme ter končnim uporabnikom in se imenuje EULA⁷⁴. Je pomembna spremljevalka vsake programske opreme⁷⁵. Licenčna pogodba je pri programski opremi običajno sklenjena tako, da nam program, preden je nameščen ali med nameščanjem, ne daje opcije, da ne bi prebrali pogodbe do konca⁷⁶. Licenčna pogodba praviloma podeljuje pravico do uporabe ene kopije računalniškega programa na uporabnikovem računalniku⁷⁷. Hkrati je pa je najboljši dokaz legalno pridobljenega računalniškega programa. Dodatni dokaz predstavljajo račun, navodila za uporabo, mediji s programom in različna potrdila ali certifikati pristnosti.

Pri računalniških programih v okviru podjetniških poslov poznamo dve različici licenc:

- OEM⁷⁸,
- VAR⁷⁹.

Ti dve licenci se največ uporabljata v podjetniških poslih. V takšnih primerih prejemnik licence pridobi pravico nakupa ali licence proizvodov dajalca licence. Te potem vgradi v svoje proizvedene izdelke (lahko z uporabo z licenco prenesene tehnologije), nato pa jih proda kot del lastne proizvodnje.

Načini vgradnje licenciranih proizvodov v izdelke prejemnika licence so zelo različni. Licencirani proizvodi lahko sploh niso identificirani v novih izdelkih ali pa je lahko prejemnik

---

⁷⁴ ang. End User Licence Agreement (EULA); V prilogi št.1 je primer EULA-licenčne pogodbe za Microsoftovo programsko opremo.

⁷⁵ Microsoftov program Word 2000, nas v orodni vrstici, v okencu Pomoč opozori: »Ta program je zaščiten z zakonom o avtorskih pravicah in z mednarodnimi pogodbami. Nepooblaščenno razmnoževanje ali distribucija tega programa oz. dela programa je kaznivo po civilni in kazenski zakonodaji, zato bo preganjeno v največji možni meri, ki jo dopušča zakon.«

⁷⁶ Besedilo pogodbe se pojavi na zaslonu in dokler ne preberemo pogodbe do konca oz. ne pridemo s kurzorjem do zadnje vrstice besedila, ne moremo soglašati s pogodbo. Šele, ko smo pogodbo prebrali, nam računalniški program daje možnost, da z njo tudi soglašamo in tako omogočimo nadaljevanje namestitve programa (v nasprotnem primeru se namestitev prekine in vse do tedaj nameščene stvari se izbrišejo iz trdega diska).

⁷⁷ Pogosta vprašanja v zvezi z licenčno pogodbo so predstavljena v prilogi št. 3.

⁷⁸ ang. Original Equipment Manufacturer (OEM) – slo. t.i. proizvajalci vgradnih proizvodov.

⁷⁹ ang. Value Added Reseller (VAR) – slo. t.i prodaja z dodano vrednostjo.

licence zavezan prodajati ali ponovno licencirati te proizvode le v razpoznavni obliki skupaj z »value added« predmeti, ki jih je sam razvil z uporabo licence (Gutterman, 1997, str. 124).

11. RAČUNALNIŠKO PIRATSTVO⁸⁰

Računalniška industrija velja za hitro rastočo z nenehnim izpopolnjevanjem v razvojnem smislu. Tako na trg prihajajo tehnično čedalje bolj dovršeni računalniški programi. Temu razvoju z manjšim zaostankom sledi tudi uporaba računalnikov v vsakdanjem življenju. Vse večja uporaba tako v domovih sploh pa v podjetjih, pomembno vpliva na širjenje znanja ter bistveno ali sploh omogoča opravljanje določenih opravil.

Žal se poleg pozitivnih lastnosti razvoja računalništva pojavlja tudi vrsta negativnih. Razvoj in napredek računalniških programov, so ogrozili računalniški pirati. Za računalniške programe je namreč značilno, da jih je razmeroma enostavno reproducirati, kar pomeni, da jih je razmeroma enostavno ukrasti. Računalniško piratstvo je zato največja nevarnost avtorskim pravicam (Trampuž, 1995, str. 8).

11.1 ZLORABA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV

Zlorabo lahko obravnavamo z različnih vidikov. Tako poleg računalniške kriminalitete poznamo še t.i. črno uporabo ter piratstvo računalniških programov (Jakulin, 1996, str. 823). Slednje se navezuje na temo tega dela, zato bo pozornost usmerjena predvsem na računalniško piratstvo kot hujšo obliko kršenja avtorskih pravic, ki izhajajo iz računalniških programov. V vseh treh primerih gre za kršenje zaščitenih avtorskih pravic s strani nepooblaščenih oseb in povzročanje škode, ne samo imetnikom avtorskih pravic ampak tudi celotnemu gospodarstvu.

11.1.1 Računalniška kriminaliteta

Gre za kriminaliteto v zvezi z računalniki, ki jo sestavljajo kazniva dejanja, pri katerih računalnik nastopa kot orodje ali kot predmet napada za izvršitev ali poskus kaznivega dejanja, pri čemer je potrebno določeno znanje iz računalništva ali informatike (Brvar, 1989, str. 94).

11.1.2 Računalniško piratstvo

Računalniško piratstvo označuje vsakršno omogočanje uporabe nelegalnih kopij programa tretjim osebam (Trampuž, 1995, str. 8).

11.1.3 Črna uporaba

Značilnost črnega uporabnika računalniškega programa je, da nelegalno kopijo programa ne posreduje naprej (tako kot računalniški pirat), ampak jo uporablja sam. Enako kot pirat tudi črni uporabnik krši avtorske pravice na računalniških programih, saj zanje nima licence ali dovoljenja (Jakulin, 1999, str. 422).

---

⁸⁰ ang. Computer Piracy

11.2 PODROČJA RAČUNALNIŠKEGA PIRATSTVA

Računalniško piratstvo je širok pojem in se deli na naslednja tri področja:

- piratska programska oprema in računalniški programi,
- presnemavanje glasbe z interneta na MP3 format⁸¹,
- video igre⁸².

Ker računalniško piratstvo obsega tri področja, celotna obravnava pa bi preseгла okvir tega diplomskega dela, bom v nadaljevanju podrobneje obravnavala le računalniško piratstvo, ki krši avtorske pravice ustvarjalcev programske opreme in računalniških programov.

11.2.1 OBLIKE RAČUNALNIŠKEGA PIRATSTVA

Najpogostejše oblike računalniškega piratstva so ponarejanje, nalaganje na trdi disk, mehko piratstvo, dajanje v najem ter piratstvo elektronskih oglasnih desk. Zanje je značilno, da so enako škodljive tako za založnike programske opreme kot končne uporabnike (Trampuž, 1995, str. 8).

11.2.1.1 Ponarejanje⁸³

Pojem označuje neavtorizirano reproduciranje in distribucijo zavarovanih programov na disketah ali CD-ROM-ih, z embalažo, ki je običajno tudi ponarejena. Tako so poleg kršenja avtorskih pravic kršene tudi pravice, ki izhajajo iz industrijske lastnine, še zlasti iz blagovnih znamk, kljub dobri zaščiti proizvajalcev programske opreme. Tako so licence podjetja Microsoft za pirate velik napor. Papir, na katerem je tiskana licenca, je poleg vodnega žiga zaščiten še s srebrno nitko, globinskim tiskom, hologramom dečka z računalnikom ipd.

11.2.1.2 Nalaganje na disk⁸⁴

Proizvajalci ali prodajalci strojne opreme pogosto ob nakupu računalnika brezplačno ali ob manjšem plačilu na trdi disk naložijo neavtorizirane programe. Pri tem gre najpogosteje za systemske programe (npr. DOS, Windows), čeprav je možno naložiti tudi katerikoli aplikacijski program. Glavni namen takšnega početja je privabiti kupca s privlačno ponudbo in ugodnejšo ceno, pri tem pa ga zavesti, da je ob nakupu računalnika dobil tudi originalno

---

⁸¹ Internetno piratstvo vključuje tudi MP3 format, ki v očeh glasbenih založb predstavlja nevarnost zmanjševanja dohodkov, na račun piratov (Bogataj, 2000, str. 8). Gre za novo obliko piratstva. Uporabnik preprosto na posebnih spletnih straneh izbere glasbo in le nekaj minut je potrebno, da si presname skladbo na MP3 format in tako postane nelegalni uporabnik. Minutni glasbeni zapis, ki je še ne dolgo nazaj potreboval 10 MB, danes odvzame le 1 MB.

⁸² Pri računalniških igrah je način nelegalnega presnemavanja nekoliko drugačen kot pri računalniških programih, saj gre za izrabljanje rezervne kopije ROMa (Cole, 1998).

⁸³ ang. Counterfeiting

⁸⁴ ang. Hard Disk Loading

opremo. Od piratskih prodajalcev moramo razlikovati OEM-e, ki imajo pogodbo s proizvajalci softwara, da lahko vgrajujejo njihove programe v svoje računalnike, OEM pa je ob prodaji dolžan kupcu izročiti vso dokumentacijo, ki se nanaša na software.

11.2.1.3 Mehko piratstvo⁸⁵

Dokaj razširjena oblika piratstva, pri katerem običajno podjetje ali drug večji uporabnik kupi eno samo legalno kopijo programa, nato pa to neavtorizirano reproducira na druge svoje računalnike. V to kategorijo piratstva spada tudi »posojanje« programov prijateljem in znancem.

11.2.1.4 Dajanje v najem⁸⁶

Pomeni, da ima imetnik avtorske pravice na računalniškem programu izključno pravico, da dovoli ali prepove dajanje v najem primerkov računalniških programov. Pri tem najem lahko poteka skupaj s strojno opremo, po pošti ali prek prodajalcev računalniških programov.

11.2.1.5 Piratstvo elektronskih oglasnih desk⁸⁷

Pomeni, da nekdo neavtorizirano naloži računalniški program na elektronsko oglasno desko in tako omogoči drugemu uporabniku, ki je tudi povezan z njo, da ga neavtorizirano preloži na svoj računalnik.

12. PIRATSTVO VPLIVA NA CELOTNO GOSPODARSTVO

Računalniški programi so vse bolj obsežni in kompleksni z možnostjo hitrega prenosa na medij. Mediji z večjimi kapacitetami so še olajšali delo piratom, prav tako hiter prenos informacij s pomočjo svetovnega spleta, kar pomeni, da so se odprle nove in drugačne razsežnosti računalniškega piratstva.

Pojavilo se je spletno piratstvo, najnovejša oblika nelegalnega upravljanja z blagom, ki krši avtorske pravice. BSA⁸⁸ ocenjuje, da je piratske več kot 90% programske opreme, ki se prodaja prek spletnih strani, to pa za računalniško industrijo⁸⁹ pomeni letno izgubo 13 mia USD (BSA novice, 2001).

Računalniško piratstvo je pojav, ki povzroča v gospodarstvu veliko nazadovanje, tako z vidika avtorja programa kot z vidika proizvajalcev ter samih uporabnikov.

Avtorji namreč niso motivirani za nadaljnje delo, saj je njihovo večletno ustvarjalno delo izničeno, hkrati pa ne prejema sorazmernega plačila za svoj trud in dolgoletno delo. Ker ne prejema ustreznega plačila za svoje delo, tudi niso motivirani za nova raziskovanja in razvoj na področju računalništva.

---

⁸⁵ ang. Softlifting

⁸⁶ ang. Software rental

⁸⁷ ang. Bulletin Board Piracy; BBP

⁸⁸ ang. Business Software Alliance (BSA) – slo. združenje proizvajalcev programske opreme.

⁸⁹ V letošnji akciji proti spletnemu piratstvu, je BSA vložila tudi tožbe v ZDA, Veliki Britaniji ter Nemčiji, kjer se je ponarejena programska oprema prodajala kar na prodajnih spletnih straneh kot npr. Yahoo!, eBay, OXL, Ricardo ipd. Obtoženih je bilo 13 posameznikov, vsakemu od njih pa grozi denarna kazen do 150.000 USD. (BSA novice, 2001).

Proizvajalci programov imajo zaradi piratstva izpade prihodkov od prodaje in izgube vloženih investicij v raziskave in razvoj programa.

Kupci računalniških programov zaradi pojava piratskega blaga plačujejo višje cene za legalne računalniške programe. Zato so ponarejeni računalniški programi oz. programska oprema za kupce bolj zanimivi od legalnih programov zaradi nižje cene. Vseeno pa se morajo kupci zavedati, da z nakupom ponarejenih programov tvegajo na več načinov (How Piracy Impacts You, 2001).

- Ponarejeni programi ponavadi niso testirani, pri samem ponarejanju oz. neavtoriziranem kopiranju pa so lahko privzeli kakšen virus, ki lahko ogrozi celotno računalniško mrežo, v katero je povezan uporabnikov računalnik.
- Ponarejeni programi so brez vsakršne tehnične podpore in zaščite.
- Uporabnik nima nikakršnih pravic, ki jih ima uporabnik legalnega programa (garancije, reklamacije itd.).

Posledica višjih cen računalniških programov in programske opreme se kaže tudi v vse bolj privilegiranem položaju tistih, ki si sploh lahko privoščijo legalne računalniške programe in programsko opremo. Kot študentka sem tekom študija, ugotovila, da ima malokdo od mojih kolegov legalno programsko opremo. Torej lahko kot poznavalka študentske problematike z veliko mero gotovosti trdim, da je razlog za nelegalno programsko opremo v nedostopni ceni legalne programske opreme za povprečnega študenta.

Tako piratstvo računalniških programov kratkoročno ali dolgoročno, posredno ali neposredno prizadene prav vse. Zaradi vseh oškodovanih na koncu škodo utrpijo tudi gospodarstva zaradi nižje stopnje zaposlovanja in izpada davčnih prihodkov⁹⁰, kar povzroča nižjo gospodarsko rast.

13. ZAKONODAJA TER RAČUNALNIŠKO PIRATSTVO PRI NAS IN V TUJINI

V razvitem svetu obstajajo različne ureditve pregona računalniškega piratstva. Najbolj sta se na primer uveljavila t.i. evropski ter ameriški sistem. V nadaljevanju bom predstavila značilnosti obeh, pri čemer pa bom kot evropskega predstavila slovenskega, saj je usklajen z Direktivo.

13.1 SLOVENIJA

Zakonodaja v Sloveniji je na področju računalniškega piratstva sodobno urejena v skladu z Direktivo in sporazumom TRIPs.

Notranji pravni viri v RS s področja nelegalne uporabe računalniških programov so naslednji (BSA zakonodaja, 2001):

---

⁹⁰ Raziskava BSA iz leta 2000 je pokazala, da je piratstvo samo v ZDA tistega leta povzročilo gospodarstvu naslednje (Facts and Figures, 2001): 1) piratskih je bilo 24% vseh aplikacijskih programov, naloženih na osebne računalnike; 2) 118.026 ljudi je zaradi piratstva izgubilo delovno mesto; 3) plače so bile za 5.6 bilijonov USD nižje kot leto poprej; 4) država je utrpela za 1.6 bilijonov USD škode, zaradi izgubljenih davkov.

- 60. člen Ustave RS⁹¹ (Uradni list RS, št. 33/91);
- Kazenski zakonik RS (Uradni list RS, št. 63/94 s spremembami in dopolnitvami, Uradni list RS, št. 23/99);
- ZASP (Uradni list RS, št. 21/95 s spremembami in dopolnitvami, Uradni list RS, št. 9/2001);
- Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence (Uradni list RS, št. 56/99);
- Zakon o sodiščih (Uradni list RS, št. 19/94, 38/99 in 28/2000);
- Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 71/93 s spremembami in dopolnitvami, Uradni list RS, št. 7/95, 44/96);
- Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94 s spremembami in dopolnitvami št. 66/2000);
- Zakon o industrijski lastnini (Uradni list RS, št. 45/2001).

Sankcije za nelegalno uporabo računalniških programov so podrobneje definirane v Kazenskem zakoniku RS in ZASP, zato jima bom posvetila nekoliko več pozornosti.

13.1.1 KAZENSKI ZAKONIK RS (KZ)

Komisija za pripravo Kazenskega zakonika RS je upoštevala priporočilo Sveta Evrope o kriminaliteti v zvezi z računalniki, naslovljeno vladam držav članic Evropskega sveta. Tako Kazenski zakonik RS (Uradni list RS, št. 63/94 in popravek št. 70/94) vključuje štiri inkriminacije naslednjih kaznivih dejanj v zvezi z računalniki:

- vdor v računalniško vodeno zbirko osebnih podatkov (154/2. člen KZ);
- poškodovanje računalniških podatkov in programov (225. člen KZ);
- vdor v računalniški sistem (242. člen KZ);
- izdelovanje in pridobivanje pripomočkov, ki so namenjeni vdoru v računalniški sistem (309. člen KZ).

Druga kazniva dejanja v zvezi z računalniki pa so zajeta v 159. členu KZ, ki obravnava kaznivo dejanje neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela.

13.1.1.1 Neupravičeno izkoriščanje avtorskega dela – 159. člen KZ

S tem členom se varujejo materialne avtorske pravice. Z denarno kaznijo ali z zaporom do treh mesecev se kaznuje oseba, ki z namenom, da bi sebi ali komu drugemu pridobila večjo protipravno premoženjsko korist, ko reproducira, distribuira, da v najem primerke, javno izvede, javno prenese, javno prikaže, radiofuzno oddaja ali predela avtorsko delo, pa za to nima dovoljenja avtorja ali drugega imetnika avtorske pravice v primerih, ko je tako dovoljenje po zakonu potrebno. Storilcu tega kaznivega dejanja je treba njegov namen neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela dokazati. Kot dokaz se lahko

---

⁹¹ Ustava RS v 60/2. členu o človekovih pravicah in svoboščinah navaja varstvo pravic iz ustvarjalnosti. Tako je vsakomur zagotovljeno varstvo avtorskih in drugih pravic, ki izvirajo iz umetniške, znanstvene, raziskovalne in izumiteljske dejavnosti.

uporabijo katalogi, kjer se je oglaševala piratska programska oprema, poštna nakaznica, iz katerih je jasno razvidna količina in vrednost prodanega piratskega blaga ipd.

Temeljna predpostavka za obstoj tega kaznivega dejanja je namen storilca, da pridobi sebi ali drugi osebi protipravno premoženjsko korist⁹².

13.1.1.2 Zagrožene sankcije

Denarna kazen ali zapor do treh mesecev za tistega storilca kaznivega dejanja, ki je neavtorizirano reproduciral, dajal v najem ali distribuiral računalniške programe z namenom pridobitve večje premoženjske koristi.

Zapor do dveh let je zagrožen storilcu, ki neavtorizirano distribuira črne kopije programa, z namenom pridobitve večje premoženjske koristi.

Zapor do treh let pa osebam, katerih namen je bila pridobitev velike premoženjske koristi.

Po 159. členu je obvezna tudi zaplemba piratskih kopij ter naprav, namenjenih reproduciranju.

V povezavi s kazenskim zakonikom pa Zakon o kazenskem postopku - ZKP (Uradni list RS, št. 63/94, s spremembami in dopolnitvami št. 66/2000) za področje računalniškega piratstva določa naslednje:

- v določilu 164/1. člena ZKP, da se še pred začetkom preiskave zaseže predmete po 220. členu ZKP, če bi bilo drugače nevarno odlašati in na podlagi 218. člena ZKP opraviti hišno in osebno preiskavo;
- v določilu 220/1. člena ZKP, pa je zapisano, da se predmeti, ki se po kazenskem zakonu morajo odvzeti ali ki lahko utegnejo biti dokazilo v kazenskem postopku, zasežejo in dajo v hrambo sodišču oz. se na kakšen drug način zavaruje njihova hramba.

13.1.2 ZASP IN NOVELA ZAKONA

Računalniško piratstvo obsega predvsem z reproduciranje, distribuiranje in dajanjem v najem, te oblike pa predstavljajo oblike materialnih pravic opredeljenih v ZASP.

V 184/1. členu tega zakona je določeno, da se z denarno kaznijo najmanj 400.000 SIT kaznuje za prekršek pravna oseba ali samostojni podjetnik posameznik in z najmanj 80.000 SIT fizična oseba, ki brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice od avtorja (v primerih, ko je takšen prenos po tem zakonu potreben) reproducira, distribuira, da v najem ...

13.1.2.1 Dokazovaje

Tudi dokazovanje prekrškov je možno prek objektivnih okoliščin. Npr. oglasi v časopisih ali na Internetu, diskete ali CD ROM-i z nezakonito pridobljenimi ali reproduciranimi programi, dokazovanje prek poštnih listin ipd.

---

⁹² Premoženjska korist je lahko večja, kar pomeni, da je znesek je večji od petih čistih plač v gospodarstvu ali pa gre za veliko, kjer znesek presega 50 povprečnih čistih plač v gospodarstvu (126/13. člen KZ)

13.1.2.2 Civilne sankcije

Po ZASP so možne tudi naslednje dodatne civilne sankcije in ukrepi:

- prepoved in odstranitev kršitve (167/1. in 167/2. člen);
- zaplemba in uničenje črnih kopij ter naprav za reproduciranje (3. 4. in 5. točka 167. člena);
- objava sodbe v javnih glasilih (167/6. člen);
- civilna kazen (168. člen);
- začasne odredbe brez poprejšnjega obvestila kršitelju (170. člen);
- zavarovanje dokazov brez poprejšnjega obvestila kršitelju (171. člen);
- carinski ukrepi (173. člen);
- zaplemba in uničenje sredstev, katerih edini ali pretežni namen je, da se neupravičeno odstrani ali obide naprava ali program, ki se uporablja kot zakonita zaščita računalniškega programa pred neupravičeno uporabo (166/1. člen).

13.1.3 NADZOR NAD KRŠITVAMI

V Sloveniji izvajajo nadzor nad kršitvami avtorskih pravic, ki izhajajo iz računalniških programov, naslednje vladne institucije:

- policija in državno tožilstvo pri sumih kaznivih dejanj (159. člen KZ RS),
- tržna inšpekcija (186. člen ZASP)⁹³.

13.2 ZDA

V ZDA, ki velja za največjo proizvajalko in izvoznico pravic intelektualne lastnine (Worldwide Piracy, 2001), so poleg vladnih organizacij, ki nadzorujejo kršenje avtorskih pravic ter so zadolžene za pregon računalniškega piratstva, tudi nevladne organizacije. Med vladnimi je to predvsem FBI, med nevladnimi organizacijami pa sta najbolj dejavni BSA in SPA⁹⁴.

13.2.1 AMERIŠKA ZAKONODAJA

United States Code je zbirka zveznih zakonov ZDA⁹⁵ in je sestavljena iz 50 poglavij⁹⁶ glede predmeta urejanja. Za obravnavo računalniškega piratstva sta pomembni predvsem poglavji:

- Title 17 U.S.C.
- Title 18 U.S.C.

---

⁹³Začasen odvzem predmetov je po ZASP v rokah tržne inšpekcije, katere mora po 186/3. členu s predlogom za uvedbo postopka o prekršku predati pristojnemu organu za postopek o prekrških.

⁹⁴ ang. Software Publishers Association - slo. združenje založnikov programske opreme.

⁹⁵ United States Code; celotna zbirka zakonov je na spletni strani <http://uscode.house.gov>

⁹⁶ ang. Title

Title 17 obravnava avtorske pravice⁹⁷, Title 18 pa določa kazensko procesno pravo⁹⁸.

13.2.1.1 TITLE 17 U.S.C.

Poglavje definira pojem premoženjske koristi, ki poleg pridobljene koristi vključuje tudi pričakovano korist in druge vredne stvari, med njimi tudi pravice na avtorskih delih.

13.2.1.1.1 Izključne pravice na avtorskem delu⁹⁹ (Title 17 U.S.C., § 106) so:

- pravica reproduciranja,
- pravica do izvedenih del na podlagi dela avtorja,
- pravica distribuiranja kopiranih del,
- pravica do javne izvedbe del,
- pravica do javnega prikazovanja dela.

Title 17 se v § 106 jasno opredeli, da v primeru računalniških programov ne pride do kršitev, če lastnik kopije programa naredi ali dovoli narediti kopijo programa ali predelavo programa, če je:

- nova kopija ali predelava narejena kot pomemben korak k uporabi programa v povezavi z računalnikom in se uporabi izključno v ta namen;
- kopija namenjena za arhiv, pri tem pa se original uniči, sicer pa posest takšne kopije ni legalna, saj je prenos kopije možen le skupaj z originalom.

13.2.1.1.2 Kršitve avtorskih pravic¹⁰⁰ (Title 17 U.S.C., § 501)

Title 17 definira kot kršitelja vsako osebo, ki krši pravice avtorjev in založnikov, ki so definirane v tem zakonu (§ 106-108). Pri tem pa ima vsak imetnik izključne avtorske pravice možnost, da sproži zoper kršitelja sodni postopek in to kadarkoli v času imetništva avtorskih pravic.

13.2.1.1.3 Odškodnine¹⁰¹ (Title 17 U.S.C., § 504)

Kršitelj je po § 504 odgovoren za povrnitev dejanske škode, ki jo je povzročil imetniku avtorskih pravic na računalniškem programu, kot tudi njegov izgubljeni dobiček. Imetnik pravic mora za povrnitev izgubljenega dobička priskrbeti dokazilo o višini zneska protipravne koristi kršitelja. Poleg tega je kršitelj, če ni določeno drugače, odgovoren tudi za povrnitev škode z zakonitimi odškodninami¹⁰². Višina odškodnine je odvisna od

---

⁹⁷ ang. Copyrights

⁹⁸ ang. Crime and Criminal Procedure

⁹⁹ ang. Exclusive rights in copyrights works

¹⁰⁰ ang. Infringement of copyright; slo. kršitve avtorskih pravic

¹⁰¹ ang. Remedies for infringement: Damages and profits; slo. povrnitev škode zaradi kršitve: odškodnine in pridobljene koristi

¹⁰² ang. Statutory Damages

različnih okoliščin, tudi od tega, ali je bila kršitev storjena zavestno in ali je kršitelj vedel, da je s svojimi dejanji kršil avtorske pravice ipd.

13.2.1.1.4 Kazniva dejanja¹⁰³ (Title 17 U.S.C., § 506)

Za kaznivo dejanje se po § 506 šteje kršitev, ki ima za posledico kazensko odgovornost kršitelja, ki je zavestno kršil avtorske pravice, pri čemer je kršitev avtorskih pravic nastala bodisi zaradi gospodarskih namenov ali za osebno premoženjsko korist. Prav tako je kršitelj kazensko odgovoren za distribucijo ali reprodukcijo programske opreme, katere prodajna vrednost je znašala najmanj 1 000 USD po tem zakonu.

13.2.1.2 TITLE 18 U.S.C.

13.2.1.2.1 Kazenske sankcije¹⁰⁴ (Title 18 U.S.C., § 2319)

Kršitelji avtorskih pravic so po ameriškem zakonu kaznovani od enega do desetih let zaporne kazni, v odvisnosti od velikosti kršitve oz. prodajne vrednosti, ki so jo pridobili z reprodukcijo ali distribucijo ter od ponovitve oz. nadaljevalnega dejanja. Kršitelj je lahko tudi denarno kaznovan¹⁰⁵ ali oboje.

14. BUSINESS SOFTWARE ALLIANCE (BSA)

V svetu deluje vrsto vladnih in nevladnih organizacij oz. združenj, katerih skupni namen je boj proti računalniškemu piratstvu. Najbolj znana in najvplivnejša takšna neprofitna mednarodna organizacija je Business Software Alliance (BSA).

BSA ima v svetu že nekajletne izkušnje, saj so se vodilni svetovni proizvajalci¹⁰⁶ združili v to organizacijo že leta 1988. S tem so želeli povečati legalni trg in preprečiti nelegalno uporabo računalniških programov.

BSA deluje že v 65 državah sveta, med njimi tudi v Sloveniji. V Sloveniji je BSA kot podružnica mednarodne organizacije. Je neprofitna organizacija in je registrirna kot gospodarsko interesno združenje (GIZ) proizvajalcev in prodajalcev računalniške strojne in programske opreme¹⁰⁷.

Glavni namen BSA, tako kot povsod po svetu, je tudi v Sloveniji znižati stopnjo piratstva. Že od ustanovitve leta 1995 sodeluje s policijo, državnim tožilstvom, tržnim inšpektoratom in drugimi ustanovami, ki sodelujejo pri pregonu kršiteljev avtorskih pravic. Primarna naloga slovenske BSA je izobraževanje javnosti v medijih in na sejnih,

---

¹⁰³ ang. Criminal offences

¹⁰⁴ ang. Criminal infringement of a copyright

¹⁰⁵ Za ameriško sodno prakso so za kršitev avtorskih pravic značilne visoke kazni. Kazni se gibljejo od 250 000 USD naprej, z možno šestletno zaporno kaznijo. Sodišče pa lahko pooblastiti policijo in druge organe pregona, da pri osumljencih opravijo nenajavljene hišne preiskave ter zasežejo predmete kršitve (Cole, 2001).

¹⁰⁶ Nekateri člani mednarodne organizacije BSA: Adobe Systems, Autodesk, Bentley Systems, Lotus Development, Microsoft Corporation, Novell, The Santa Cruz Operation, Corel Corporation, Intergraph, Symantec ...

¹⁰⁷ Člani slovenske BSA so: Microsoft, d.o.o.; Repro, d.o.o.; Result, d.o.o.; SRC SI, d.o.o.; Gambit Trade, d.o.o. in Jerovšek Computers d.o.o. (BSA-GIZ predstavitev, 2001)

telefonsko svetovanje ter opozarjanje kršilcev, naj s svojo dejavnostjo prenehajo. Cilji BSA so predvsem (BSA-GIZ predstavitev, 2001):

- ozaveščanje javnosti s problematiko računalniškega piratstva;
- popularizacija uporabe legalnih programov;
- informiranje in pomoč javnim organom pri pregonu piratov;
- zbiranje dokaznega gradiva proti različnim vrstam piratov;
- sprožanje kazenskih, civilnih in drugih postopkov zoper pirate in nelegalne uporabnike.¹⁰⁸

15. RAČUNALNIŠKO PIRATSTVO V SVETU IN DOMA

V letu 2000 je svetovna stopnja piratstva znašala 37 %¹⁰⁹, kar je povzročilo škodo v višini 12 bilijonov USD. Vendar je to svetovno povprečje, ki se močno razlikuje po posameznih državah oz. delih sveta.

ZDA je vodilna računalniška proizvajalka, a hkrati tudi največja izvoznica ponarejenih računalniških programov¹¹⁰ in programske opreme. Kljub temu je stopnja računalniškega piratstva v ZDA med najnižjimi v svetu.

Raziskava o stopnji računalniškega piratstva za leto 2000, ki jo je opravila IPR¹¹¹ je pokazala, da je bila najvišje dosežena stopnja računalniškega piratstva v letu 2000 v vzhodni Evropi in je samo v Rusiji je ta stopnja znašala 88% (Facts and Figures, 2001). V svetu je sicer zaznati upadanje stopnje piratstva po letu 1995, vendar gre del tega pripisati tudi previsoki začetni oceni stopnje piratstva, predvsem v tistih državah, ki so imele manj razvito avtorskoppravno zakonodajo¹¹².

---

¹⁰⁸ BSA je leta 2000 v ZDA dosegla približno za 10 milijonov USD poravnjav (Facts & Figures, 2001). Izvlečki iz slovenske piratske kronike so predstavljeni v prilogi št. 4.

¹⁰⁹ V nekaterih azijskih državah (npr. Vietnam, Indonezija), se stopnja piratstva bliža celo 100% (Worldwide Piracy, 2001).

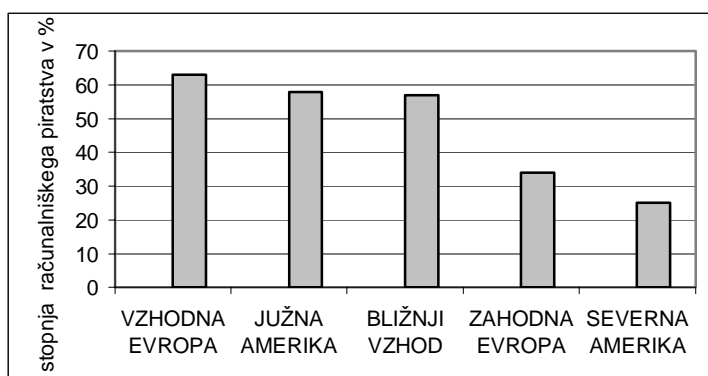
¹¹⁰ Avtorske pravice v ZDA so najpogosteje kršene na Microsoftovih računalniških programih. Podatki BSA namreč kažejo, da je v ZDA med letoma 1998 in 1999 bilo ponarejenih kar 4.3 milijona Microsoftovih enot. Največja količina ponarejenih Microsoftovih enot, ki je bila zasežena februarja 1999, je bila vredna 60 milijonov USD (Facts & Figures, 2001).

¹¹¹ International Planning and Research Corporation je mednarodna korporacija za načrtovanje in razvoj in je po naročilu BSA napravila študijo o globalnem piratstvu za leto 2000 (Manj računalniškega piratstva, 2001).

¹¹² Slovenija je po raziskavi IPR vodilna država, glede padca stopnje piratstva med leti 1995 in 2000. Stopnja piratstva se je v omenjenem pet letnem obdobju znižala za 34% (Manj računalniškega piratstva, 2001).

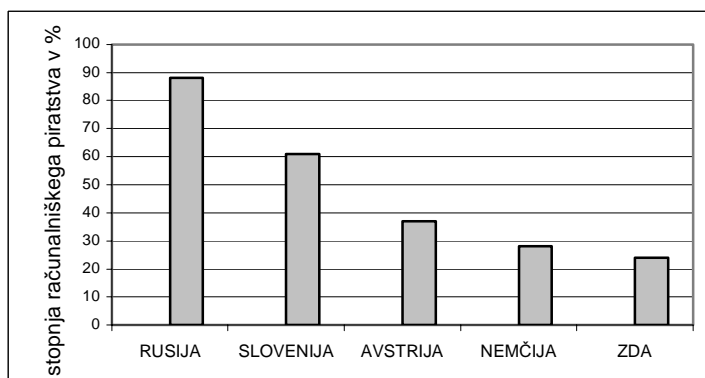

SLIKA 1: RAČUNALNIŠKO PIRATSTVO V SVETU ZA LETO 2000

Vir: Manj računalniškega piratstva, 2001.

SLIKA 2: RAČUNALNIŠKO PIRATSTVO PO DRŽAVAH ZA LETO 2000

Vir: Manj računalniškega piratstva, 2001.

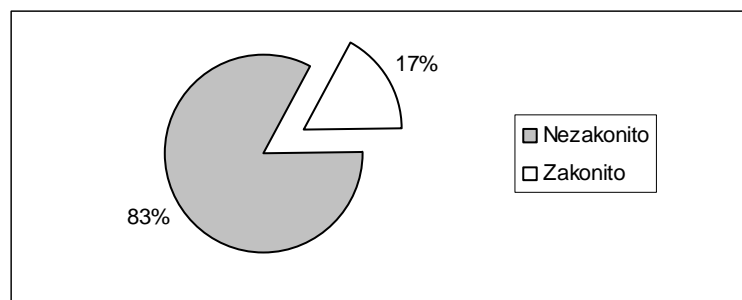
Ugotovljena stopnja piratstva za Slovenijo v letu 2000 je znašala 61% (BSA novice, 2001). Vseeno se stopnja računalniškega piratstva v Sloveniji vsako leto zmanjšuje. Primerjava stopenj piratstva za Slovenijo za leti 1999 in 2000 kažeta, da je imela Slovenija med državami, ki jih je zajela IPR-ova raziskava, najvišje odstotno znižanje v primerjavi z letom 1999, ko je stopnja računalniškega piratstva znašala 70% (Manj računalniškega piratstva, 2001).

Slovenija tudi sama aktivno sodeluje v boju proti piratstvu. Tako je bila leta 1999 ustanovljena posebna skupina devetih tržnih inšpektorjev, ki so posebej usposobljeni¹¹³ za inšpekcijske preglede v zvezi z računalniškimi programi. Skupina tržnih inšpektorjev je tako tudi aprila 2001 izvedla t.i. kontrolo o urejenosti materialne pravice na področju računalniških programov. Kontrola je potekala v obdobju od 18. 4. 2001 do 11. 5. 2001, pri pravnih osebah in samostojnih podjetnikih posameznikih, različnih velikosti glede

¹¹³ Zaradi hitro se razvijajočega področja računalništva, organizira Tržni inšpektorat RS vsako leto posebno izobraževanje za to skupino inšpektorjev.

števíla računalnikov¹¹⁴. Na pregledanih računalnikih so evidentirali 3.320 računalniških programov. Izmed vseh teh programov so posamezni subjekti dokazali zakonito uporabo za 2.755 programov (83%), medtem ko za 565 (17%) programov niso mogli predložiti ustreznih dokazil o njihovi zakoniti uporabi.

SLIKA 3: PRIMERJAVA ŠTEVILA RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV, KI SO BILI NEZAKONITO V UPORABI, GLEDE NA VSE EVIDENTIRANE PROGRAME

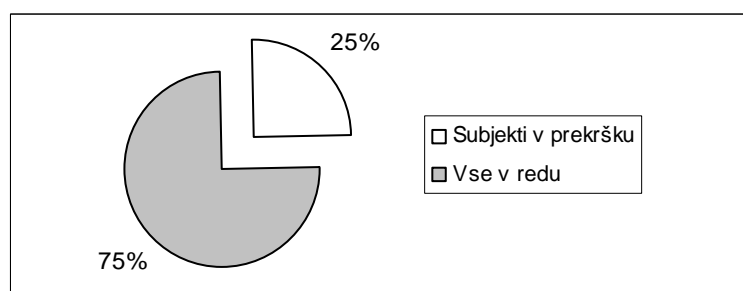

Vir: Tržni inšpektorat o računalniških programih, 2001.

V Sloveniji je uporaba nelegalnih računalniških programov v upadanju (v primerjavi z vsemi programi v uporabi). Toda temu ni tako pri tistih podjetjih, ki pri vsakdanjem delu uporabljajo vsaj en nelegalni računalniški program.

Tako je bila od 64 pregledanih subjektov v treh četrtinah primerov (48) ugotovljena nezakonita uporaba vsaj enega računalniškega programa. Takim osebam so tržni inšpektorji izdali odločbo, s katero so jim prepovedali nadaljnjo uporabo nezakonitih računalniških programov. Od vseh teh subjektov jih je bila točno polovica (24) prijavljenih tudi pristojnemu sodniku za prekrške, pri ostali polovici subjektov pa so bile kršitve takšne narave, da so tržni inšpektorji izdali le opozorilo¹¹⁵.

SLIKA 4: PRIMERJAVA ŠTEVILA PODJETIJ, PRI KATERIH JE BILA UGOTOVLJENA NEZAKONITA UPORABA VSAJ ENEGA RAČUNALNIŠKEGA PROGRAMA GLEDE NA VSA PREGLEDANA PODJETJA

Vir: Tržni inšpektorat o računalniških programih, 2001.

¹¹⁴ Skupina tržnih inšpektorjev je v času akcije opravila preglede po metodi naključnega izbora pri 64 subjektih. Pri tem so po enaki metodi pregledali 991 računalnikov, kar je 57% vseh računalnikov, ki so jih posamezni subjekti v času kontrole imeli v svojih poslovnih prostorih.

¹¹⁵ V skladu s spremembami Zakona o prekrških, Uradni list RS, št. 31/2000.

Predstavljeni rezultati kažejo, da se naša podjetja vse bolj zavedajo pomena legalne uporabe računalniških programov. Kljub temu pa ne znajo, morda ne morejo ali celo nočejo v celoti zagotoviti spoštovanja zakonskih predpisov na tem področju. Zato menim, da je kontrola spoštovanja avtorskih pravic na področju računalništva še kako potrebna, delo tržnih inšpektorjev pa se mora nadaljevati tudi v prihodnosti.

16. SKLEP

Človek kot socialno bitje že od nekdaj stremi k ustvarjanju in izumiteljstvu. V samem začetku socialnega razvoja je bila to njegova nuja za preživetje, danes pa si z ustvarjanjem poizkuša napraviti udobno in enostavnejše opravljanje osnovnih vsakodnevnih opravil, tako v domačem kot v delovnem okolju. Pogosta želja po neuresničljivem postaja z razvojem informacijske tehnologije uresničljiva. Motivacija za izumitelja je najprej v samem rezultatu njegovega dela, nato pa v prisluženi nagradi za vse pretekle napore, ki jih je vložil v novo dobro za družbo.

Danes si predvsem raziskovanja, poslovanja in nekateri tudi prostega časa težko predstavljamo brez računalnika. Prav računalnik pa ne bi pomenil nič, če se v zadnjih dvajsetih letih ne bi razvila paleta računalniških programov, namenjenih širšemu krogu uporabnikov kot tudi ožjim strokovnim skupinam uporabnikov.

Za gospodarstvo kot celoto je pomembno, da se napredek v razvoju računalniškega programiranja ne bo zaustavil, le-to pa je možno z ustreznim pravnim varstvom avtorskih pravic, ki izhajajo iz računalniških programov. Namen avtorskega prava je namreč v tem, da je avtor deležen monopola nad izkoriščanjem svojega dela in nagrade, ki bi ga spodbujala za nadaljnje ustvarjanje in tehnološki razvoj.

V vsej zgodovini avtorskega prava, še posebej pa danes, v dobi globalizacije in Interneta, se je avtorsko pravo soočalo s kršenjem pravic, ki izhajajo iz avtorskih del. Predvsem nove digitalne oblike nelegalnega reproduciranja in distribucije so piratom postali izziv. Računalniški programi so postali predmet donosne piratske trgovine, ki zaustavlja napredek in ugonablja gospodarstvo. Pri tem pa se denarni tokovi preusmerjajo v sive sektorje gospodarstva.

Da bi se stopnja piratstva znižala, je najenostavneje reči, da mora postati nadzor nad kršenjem avtorskih pravic učinkovitejši, sankcije pa strožje. V Sloveniji bi moral vsakoletni nadzor poleg pravnih oseb zajeti tudi posameznike, in to ne le takrat, ko je že vložena tožba zoper kršitev avtorskih pravic na sodišču.

Za nelegalne uporabnike računalniških programov ter programske opreme bi bilo potrebno vpeljati neko prehodno obdobje, v katerem bi lahko ugodneje, predvsem pa nekaznovano zamenjali nelegalne programe za legalne. Prav tako bi morale biti urejene državne subvencije študentom in upokojencem pri nakupu programske opreme. Študija brez računalnika danes skorajda ni več, zato so subvencije za povprečnega študenta, ki si lahko privošči edino nelegalno programsko opremo, še toliko bolj razumljive.

Najpomembneje pa je, da bi imeli tudi v digitalnem okolju institucije, ki bi opravljale nadzor nad dogajanjem v medmrežju Internet in imele podobno vlogo kot na primer policija v tradicionalnem okolju. Dejstvo je, da se je kriminal že davno naselil tudi v medmrežju, ki pa zdaj nudi še dovolj prostora za razvoj kratenja avtorskih pravic.

Kršenju avtorskih pravic smo lahko kos, vendar gre za dolgoročen proces omenjenih aktivnosti, ki so potrebne, da bi avtorsko pravo lahko izkazalo svojo pravo moč in cilj, ki naj se z njim doseže.

LITERATURA

1. Bainbridge David: Software Copyright Law. London : Pitman Publishing, 1992. 204 str.
2. Bogataj Maja: Avtorsko pravo v dobi novih tehnologij. Priloga Pravne prakse, Ljubljana, (2000) 36-37, 5, str. 7-11.
3. Gutterman Alan S. : Innovation and Competition Policy; A comparative study of the regulation of patent licensing and collaborative research and development in the U.S and European Community. Boston : Kluwer Law International, 1997. 533 str.
4. Jakulin Vid: Kršenje avtorskih pravic na računalniških programih kot prekršek. Pravniki, Ljubljana, 54(1999), 6-8, str. 421-426.
5. Jakulin Vid: Kazenskopravni vidiki računalniškega piratstva. Podjetje in delo, Ljubljana, 22(1996), 5-6, str. 823-830.
6. Lautsch C. John: American Standard Handbook of Software Business Law. Reston, Virginia : Reston Publishing Company, 1985. 417 str.
7. Marković M. Slobodan: Zaštita računarskih programa patentom, avtorskim pravom i pravom sui generis. Ljubljana : Center za mednarodno sodelovanje in razvoj, 1989. 168 str.
8. Marn Jure, Ženko Zdenka: O patentni zaščiti računalniških programov. Naše gospodarstvo, Ljubljana, 27(2001), 21, str. 773-783.
9. Oman Branko: Avtorska pravica. Podjetje in delo, Ljubljana, (1996), 4, str. 448-462.
10. Perše Zoran: Varstvo in zaščita avtorskih pravic v digitalnem okolju. Priloga Pravne prakse, Ljubljana, (2000), 36-37, str. 12-16.
11. Pivka Hilda Marija, Puharič Krešo: Pravo mednarodne trgovine. Ljubljana : Uradni list RS, 1999. 365 str.
12. Puharič Krešo: Pravno varstvo računalniških programov. Podjetje in Delo, Ljubljana, 22(1996), 5-6, str. 1025-1032.
13. Rozman Bor: Intelektualna lastnina in patentni uradi v dobi globalizacije. Teorija in Praksa, Ljubljana, (1999), 6, str. 1027-1040.
14. Senkovič Petra: Dekompiliranje računalniških programov. Podjetje in Delo, Ljubljana 21(1995), 3, str. 348-353.
15. Trampuž Miha: Avtorsko pravo. Ljubljana : Cankarjeva založba, 2000. 171 str.
16. Trampuž Miha, Oman Branko, Zupančič Andrej: Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah s komentarjem. Ljubljana : Gospodarski vestnik, 1997. 472 str.
17. Trampuž Miha: Predmet avtorskoprnega varstva pri računalniških programih. Podjetje in Delo, Ljubljana, 22(1996), 5-6, str. 1018-1024.
18. Trampuž Miha: Avtorskopravno varstvo pred računalniškim piratstvom. Pravna praksa (1995), 3, str. 8-9.
19. Trampuž Miha: Direktive EGS s področja avtorskega prava. Pravniki, Ljubljana, 48(1993), 4-6, str. 167-179.

VIRI

1. Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del (Uradni list SFRJ, št. 14/75-MP).
2. BSA novice. [URL: <http://www.bsa.si/novice.php>], 15. 8. 2001.
3. BSA-GIZ predstavitev. [URL: <http://www.bsa.si/predstavitev.php>], 3. 9. 2001.
4. Cole A. Brian: Piracy Research.
[URL: <http://u.cc.utah.edu/~bac2/piracy/paper/paper.html>], 5. 11. 1998.
5. Direktiva EGS 93/98/EEC o trajanju varstva (Uradni list Evropskih Skupnosti, OJ L 290/9, z dne 24. 11. 1993).
6. Direktiva Sveta EGS 21/250/EEC, o pravnem varstvu računalniških programov (Uradni list Evropskih Skupnosti, OJ L 122/42, z dne 14. 5. 1991).
7. Facts and Figures.
[URL: <http://www.microsoft.com/PIRACY/basics/facts/default.asp>], 7. 8. 2001.
8. Gantz John: The IT Industry After September 11.
[URL: http://www.emea.idc.com/viewpoint/09_20_sept11.htm], 20. 9. 2001.
9. Gantz John, Minton Stephen, White Kevin: Ten Things Every IT Executive Needs To Know: 2002 Outlook & Forecasts. [URL: <http://www.emea.idc.com>], 20. 9. 2001.
10. How Piracy Impacts You.
[URL: <http://www.microsoft.com/PIRACY/basics/how/default.asp>], 7. 8. 2001.
11. Kazenski zakonik RS (Uradni list RS, št. 63/94; s spremembami in dopolnitvami Uradni list RS, št. 23/99).
12. Manj računalniškega piratstva.
[URL: <http://24ur.com/cgi-bin/WebObjects/FrontEnd.woa/4/wo/xst9O0zH.../6.45.0.1.11.8>], 6. 7. 2001.
13. Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (Uradni list RS, št. 36/95-MP).
14. Svetovna konvencija o avtorski pravici (Uradni list SFRJ, št. 35/73-MP).
15. Tržni inšpektoriat o računalniških programih.
[URL: <http://www.dnevnik.si/clanek.asp?id=5469>], 7. 7. 2001.
16. United States Code; Title 17 U.S.C., Title 18 U.S.C.
[URL: <http://uscode.house.gov>], 7. 8. 2001.
17. Ustava RS (Uradni list, št. 33/91).
18. Worldwide Piracy.
[URL: <http://www.microsoft.com/PIRACY/basics/worldwide/default.asp>], 7. 8. 2001.
19. Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS, št. 21/95; s dopolnitvami in spremembami, št. 9/2001).
20. Zakon o industrijski lastnini (Uradni list RS, št. 13/92).
21. Zakon o industrijski lastnini (Uradni list RS, št. 45/2001).
22. Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 63/94; s dopolnitvami in spremembami št. 66/2000).
23. Zakon o prekrških (Uradni list, št. 31/2000).
24. 20 let PC-jev. [URL: <http://www.24ur.com/article.php?sid=769>], 14. 8. 2001.

PRILOGE

1. PRIMER LICENČNE POGODBE (EULA) ZA MICROSOFTOVO PROGRAMSKO OPREMO;
2. NEKAJ NAVODIL PRED NAKUPOM LEGALNEGA RAČUNALNIŠKEGA PROGRAMA;
3. POGOSTO ZASTAVLJENA VPRAŠANJA V ZVEZI Z LICENCAMI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV;
4. IZVLEČEK IZ SLOVENSKE PIRATSKE KRONIKE.

PRILOGA ŠT. 1

PRIMER LICENČNE POGODBE (EULA) ZA MICROSOFTOVO PROGRAMSKO OPREMO

* Možno jo je videti le v tiskani obliki diplomskega dela na isti strani

NEKAJ NAVODIL PRED NAKUPOM LEGALNEGA RAČUNALNIŠKEGA PROGRAMA

Nakup računalniških programov je odgovorno dejanje. Nelegalne računalniške programe lahko kupite na več načinov. Nekateri prodajalci prodajajo nelegalne programe po zelo nizkih cenah v posebni akciji, drugi prodajajo programe, ki bi jih morali prodajati skupaj z drugimi programi ali pa samo skupaj z nakupom novega računalnika (na izdelku je napisano "only with new PC"), tretji pa ponarejajo celotne izdelke, tako da so skoraj enaki legalnim. Zato ni odveč upoštevanje naslednjih navodil, ki lahko preprečijo nakup nelegalnega programa.

- 1. Kupujte od znanih pooblaščenih prodajalcev legalnih programov.** Najprej preverite, ali vaš prodajalec računalniških programov prodaja izključno legalne računalniške programe in ali ima na zalogi najnovejšo različico zelenega programa.
- 2. Vedite, kaj kupujete.** Ko se boste odločili za nakup nekega novega računalniškega programa, se prej poučite o njem, tako da boste v prodajalni že točno vedeli, kaj potrebujete.
- 3. Pred nakupom preverite ceno.** Glede na to, da se cene računalniških programov od prodajalca do prodajalca razlikujejo, pri avtorju ali distributerju preverite, kolikšna je njihova priporočena cena. Če kupujete poleg računalniških programov še računalnike, naj vam kupljene programe na računu posebej opredelijo.
- 4. Preverite, ali vam je prodajalec izročil licenčno pogodbo.** Vsakemu legalnemu računalniškemu programu mora biti priložena licenčna pogodba, v kateri avtor/proizvajalec navede, kaj uporabniku računalniškega programa dovoljuje in kaj prepoveduje. Licenčna pogodba je lahko napisana na posebnem listu, v knjižici z navodili, v računalniškem programu ali pa na zavoju. Licenčna pogodba se običajno nanaša na enega uporabnika ali na en računalnik, lahko pa tudi na več uporabnikov ali na več računalnikov. Če licenčne pogodbe ni, jo morate od prodajalca zahtevati.
- 5. Shranite medije in originalen račun.** Ko kupite legalen računalniški program, so v paketu poleg medijev (diskete, CD-ROM itd.) običajno še certifikat izvirnosti, navodila za uporabo, registracijska kartica in seveda licenčna pogodba. Če vaš paket tega ni vseboval, ste morda kupili nelegalen računalniški program, zato od prodajalca zahtevajte te priloge.
- 6. Izberite licenčno pogodbo za več uporabnikov.** Če morate kupiti računalniške programe za več računalnikov, izberite licenčno pogodbo za več uporabnikov (na primer za 5, 10, 100 itd.), s čimer boste privarčevali kar nekaj denarja.

7. Takoj registrirajte svoj računalniški program. Z registracijo računalniškega programa boste obvestili avtorja ali proizvajalca računalniškega programa. Avtor bo tako vedel, kdo je kupil program, na vaš naslov pa bo lahko pošiljal obvestila o nadgradnjah, popustih in novih izdelkih ter svoja glasila.

(Vir: Piratstvo. [URL: <http://www.bsa.si/piratstvo.php>], 10. 8. 2001.)

POGOSTO ZASTAVLJENA VPRAŠANJA V ZVEZI Z LICENCAMI RAČUNALNIŠKIH PROGRAMOV

- 1. Kaj naj naredim, če sumim, da sem nevede kupil nezakonit računalniški program?** Najprej poskušajte vrniti izdelek tja, kjer ste ga kupili in prosite za zakonito nadomestilo ali potrdilo, da gre za zakonit izdelek. Če prodajalec zavrne pomoč, zahtevajte vračilo denarja in poiščite zakonitega pooblaščenega prodajalca, ki vam bo prodal ustrezne programske izdelke. Če vam prodajalec noče vrniti denarja, obvestite generalnega zastopnika računalniške opreme ali BSA.
- 2. Kako lahko nelegalni računalniški program legaliziram?** Če želite legalizirati programsko opremo, se čim prej obrnite na bližnjega prodajalca programske opreme, ki vam bo za enako ceno in brez kakršnih koli sankcij legaliziral računalniški program ali prodal novega, kar je odvisno od politike proizvajalcev programske opreme.
- 3. Je licenca potrebna tudi v primeru nadgradnje programa?** Z nadgradnjo računalniškega programa se licenčna pogodba spremeni v licenčno pogodbo za nadgradnjo. Nadgradnja šteje kot del izdelka celote in vse različice nadgradnje skupaj sestavljajo en sam izdelek, ne glede na to, koliko je teh sestavnih delov. Poudariti je potrebno, da z vsako novo nadgradnjo potrebujete novo licenčno pogodbo. Podatke o minimalni dokumentaciji, ki jo morate shraniti kot dokaz za legalno pridobitev programske opreme, najdete v odgovoru na vprašanje številka
- 4. Kako določim kakšno število licenc potrebuje moje podjetje, da bo v skladu z zakonodajo?** Če izhajamo iz načela, da potrebujete eno licenco za vsako kopijo izdelka "v uporabi", morate pri preštevanju "uporab" izdelka v vašem podjetju upoštevati dve osnovni pravili. Prvič: vsaka kopija programa, ki je nameščena na računalnikov disk ali drug medij za shranjevanje, je "uporaba", ki zahteva eno licenco. Drugič: če boste program uporabljali v računalniški mreži in boste imeli manj licenc, kot pa je skupno število delovnih postaj, boste morali določiti največje število sočasnih uporabnikov programa v poljubnem trenutku. Imeti morate primeren mehanizem ali proces, ki bo onemogočil več "sočasnih" uporabnikov od največjega števila, ki ste ga določili. Skupno število "uporab", do katerega pridete, če seštejete število sočasnih uporabnikov v mreži, določa število potrebnih licenc.
- 5. Kako se lahko prepričam, da imam legalne računalniške programe, če so bili že vnaprej instalirani na računalnikovem disku?** Posamezni, posebej izbrani, prodajalci računalniške opreme imajo proizvajalčevo pooblastilo, da opremljajo diske računalnikov, ki jih prodajajo, z operacijskimi sistemi. Gre za t.i. Original Equipment

Manufacturer - OEM. V nekaterih primerih so izdelovalci računalniške opreme pooblaščen tudi za predhodno namestitev določenih aplikacij na trde diske. Za sistemske izdelke morajo izdelovalci v pakete priložiti vsaj licenčno pogodbo, registracijsko kartico in potrdilo o izvornosti. Večinoma bodo izdelovalci priložili tudi priročnike za uporabo programske opreme in komplet izvornih disket. Vendar pa se programski paketi OEM lahko prodajajo samo skupaj z novim računalnikom. Če boste želeli tak program prodati, ga boste morali prodati skupaj s tem računalnikom.

- 6. Ali se programska oprema lahko nadalje prodaja?** Načeloma je nadaljnja prodaja mogoča, seveda pa je potrebno upoštevati pravila, ki so zapisana v licenčni pogodbi, ki so za različne vrste računalniških programov lahko različna. Pravica do nadaljnje prodaje pripada avtorju oz. imetniku avtorskih pravic, ki edini lahko to dovoli, bodisi v osnovni licenčni pogodbi bodisi naknadno. Programske opreme se ne sme posojati ali dajati v zakup, lahko se jo edino trajno prenese v skladu s proizvajalčevo licenčno pogodbo, s katero pa se mora prejemnik v celoti strinjati. Licenčni paketi običajno pri nadaljnji prodaji niso deljivi.
- 7. Imam deset let star računalnik 286, na katerem imam nameščen program, katerega licence ni mogoče več kupiti. Kaj lahko naredim?** Prva možnost je, da zbršete program in kupite kakšen drug funkcionalno podoben program, druga možnost pa je da kupite novejšo različico, ki je še v prodaji.
- 8. Kupili smo en izvod računalniškega programa in ga namestili na 50 računalnikov. Ali smo legalni uporabnik?** Ne. Vsak računalnik mora imeti svojo licenčno pogodbo. Lahko kupite še dodatnih 49 škatel ali pa licenco za 49 uporabnikov.
- 9. Na računalniku imam nameščen operacijski sistem DOS, za katerega nimam licenčne pogodbe. Ali jo potrebujem?** Seveda. DOS je najpogosteje kopiran računalniški program na svetu, vendar tudi zanj potrebujemo licenčno pogodbo.

(Vir: Piratstvo. [URL: <http://www.bsa.si/piratstvo.php>], 10. 8. 2001.)

PRILOGA 4

IZVLEČEK IZ SLOVENSKE PIRATSKE KRONIKE

Marec in april 2001 - Obsojena podjetja iz Lenarta, Vrhnike in Logatca -Predlogi tržnih inšpektorjev za kaznovanje pred sodniki za prekrške so v zadnjem času privedli do obsodbe kar nekaj podjetij. Tako je sodnik za prekrške iz Lenarta obsodil oblikovalsko podjetje, ki se poleg grafičnega oblikovanja ukvarja tudi z aranžerstvom in dekoraterstvom, na plačilo 400.000 SIT. Prav tako pa sta bila na plačilo denarne kazni obsojena samostojni podjetnik iz Vrhnike in agencija za posredovanje v prometu z nepremičninami, prav tako iz Vrhnike, in sicer zaradi prekrška v zvezi z nelegalno uporabo programov imetnikov Adobe (Photoshop) in Microsoft. Komunalno podjetje iz Logatca in njegova odgovorna oseba sta bila obsojena na plačilo 180.000 SIT zaradi nelegalne uporabe programov slovenskih podjetij Adacta in Amebis ter Symantec in Microsoft.

Februar 2001 - Celjsko podjetje obsojeno na 600.000 tolarjev kazni, direktor bo odštel še dodatnih 100.000 tolarjev – Precej denarja bo moralo odšteti podjetje za trgovino in storitve, ki ga je celjski sodnik za prekrške obsodil na plačilo 600.000 SIT, njegovega direktorja pa na 100.000 SIT. Obsojeno podjetje je sicer sodniku predložilo račune za nakup določenega dela programske opreme, vendar pa je iz njih razvidno, da je bil nakup opravljen naknadno oz. po inšpekcijskem pregledu. Naknadna sanacija, torej naknaden nakup ali izbris programov z računalnikovega diska, ne odpravita dejstva kršitve, to je nelegalne uporabe v času pred inšpekcijskim pregledom.

Jesenice, 6. februar 2001 - Obsojeni računalniški pirat mora plačati trikratno vrednost škode - A. Zupan je bil oktobra 2000 spoznan za krivega in obsojen na kazen štirih mesecev zapora, pogojno. Obsojeni je v letu 1997 prodal 109 CD-jev in s tem pridobil premoženjsko korist nad 500.000 tolarjev. Podjetje Microsoft je preko svojega odvetnika, vložilo premoženjsko-pravni škodni zahtevek v višini trikratne škode, ki jim je bila povzročena. Sodišče je znesek v celoti priznalo. Poleg tega mora plačati tudi vse stroške odvetnika oškodovanca. Obsojenemu se odvzamejo tudi katalogi iger in programov ter vsi CD-romi in oprema, ki je bila zasežena v teku postopka.

Celje, 18. januar 2001 - Mladoletni pirat mora opravljati splošno koristno delo - Okrožno državno tožilstvo v Celju je v zvezi z kazensko ovadbo zaradi neupravičenega izkoriščanja avtorskih del mladoletnemu piratu naložilo, da mora opraviti splošno koristno delo (30 ur) po navodilih in organizaciji Centra za socialno delo v Laškem, v smeri računalniškega usposabljanja mladoletnih oseb in njihovega ozaveščanja glede pomembnosti uporabe legalne programske opreme.

Summit Motors d.o.o. k sodniku za prekrške - Pri tržnem pregledu 18 računalnikov podjetja Summit Motors d.o.o., zastopnika znane avtomobilske znamke, je bilo ugotovljeno, da podjetje za nobenega od 41-tih inštaliranih računalniških programov ni predložilo ne

računa, ne licenčne pogodbe. Tržni inšpektor je zato zoper podjetje izdal odločbo o prepovedi nadaljnje uporabe teh programov in ga predal sodniku za prekrške. Poleg tega pa lahko sodišče zaradi kršitve Zakona o avtorski in sorodnih pravicah, po 168. členu tega zakona, obsodi podjetje še na plačilo civilne kazni v višini trikratne vrednosti cene računalniških programov, za katere bo ugotovljena nelegalna uporaba. Ker gre kar za 41 programov grozi podjetju plačilo civilne kazni v višini skoraj 9.000.000,00 tolarjev.

Valkarton d.d. obsojen na plačilo 400.000 SIT denarne kazni za podjetje - Valkarton d.d., podjetje za proizvodnjo kartona in embalaže je moralo zaradi prekrška v zvezi z nelegalno uporabo računalniške opreme plačati 400.000 tolarjev, direktor pa 80.000 tolarjev denarne kazni. V sodnem postopku je bilo ugotovljeno, da so v podjetju uporabljali kar 35 računalniških programov brez licenčnih pogodb. V primeru tožbe s strani oškodovancev pa je podjetje glede na vrsto nelegalno uporabljanih računalniških programov lahko obsojeno na plačilo civilne kazni v višini skoraj 11.000.000,00 tolarjev.

21. septembra 2000 - 22 racij zoper računalniške pirate po vsej Sloveniji - Kriminalistična služba Ministrstva za notranje zadeve je uspešno opravila 22 hišnih preiskav pri osumljencih prodaje piratskih kopij računalniških programov. V obsežni akciji, v kateri je sodelovalo 8 uprav kriminalistične službe po vsej Sloveniji, je bilo v enem dnevu zaseženih 27 osebnih računalnikov z napravami za presnemavanje, več kot 2500 zgoščenk in 640 disket s piratsko programsko vsebino ter vrsta katalogov s piratsko ponudbo. Pri akciji je sodelovala tudi BSA, ki je po pregledu obsežne nelegalne ponudbe programske opreme, predvsem na strežnikih svetovnega spleta, na policijo podala 34 prijav zoper osumljence kaznivega dejanja po 159. členu KZ RS. Pirati so svojo ponudbo oglaševali preko svetovnega spleta, oglasnikov, katalogov in drugih medijev, njihova neposredna identifikacija pa zaradi uporabe lažnih imen ni bila mogoča. Pirati naj bi se med seboj dostikrat poznali in si izmenjavali informacije, niso pa odkrili nobene organizirane kriminalne združbe. Starostna struktura osumljencev kaže, da gre pretežno za mlade ljudi, čeprav je med njimi nekaj starih tudi nad 30 let. Do sedaj so zoper osumljence napisali skupno šest kazenskih ovadb zaradi utemeljenega suma storitve kaznivega dejanja neupravičenega izkoriščanja avtorskega dela. V 16 primerih vrednotenje dokazov še ni v celoti končano, v treh primerih je policija obvestila državne tožilce s poročilom, v enem primeru pa so ugotovili, da obstaja sum storitve prekrška v zvezi z avtorskimi pravicami. Glede na do sedaj zbrane dokaze Policija ocenjuje, da so si osumljenci skupno pridobili za približno 14.000.000 tolarjev protipravne premoženjske koristi, realno pa so njihovi zaslužki bistveno večji. Navedli so primer osumljenca, ki s piratstvom mesečno zasluži od 250.000 do 300.000 tolarjev čistega prihodka.

April 2000 - Zaradi nedovoljenega uvoza računalniških programov je podjetje predano sodniku za prekrške - Tržni inšpektor je v večjem ljubljanskem podjetju, ki je registrirano za prodajo računalniških programov, pri pregledu uvozne dokumentacije za programsko opremo (računov dobaviteljev in enotnih carinskih listin) ugotovil, da je omenjeno podjetje brez dovoljenja imetnika avtorskih pravic, v Slovenijo uvozilo in prodalo večje število računalniških programov (nad 500 kosov). Ker predstavlja takšen nedovoljeni uvoz prekršek, je Tržni inšpektorat sodniku za prekrške podal prijavo zoper omenjeno podjetje, zaradi kršitve avtorske pravice distribuiranja in uvoza.

23. marec 2000 - Računalniški pirat G. Šajher gre v zapor za tri mesece - Okrajno

sodišče v Mariboru je zaradi prodaje nelegalnih kopij računalniških programov obsodilo na nepogojno zaporno kazen treh mesecev zapora petintridesetletnega Gorazda Šajherja. Plačati pa mora tudi stroške postopka in civilno kazen v višini nad 1 milijon tolarjev. Obdolženi je samo v obdobju od oktobra do decembra 1996 preko pošte prodal kar 268 pošiljk CD -romov s programi in igrkami, ki so jih kupci plačali po povzetju. Prodajo je vršil pod lažnim imenom "Ivan Zorman". Med oškodovanimi imetniki avtorskih pravic so predvsem podjetja: Autodesk, Lotus, Microsoft, Netscape, Novell, Oracle, Symantec in Telekom. Na njihovo škodo je pridobil nad 2,3 milijona tolarjev protipravne premoženjske koristi.

(Vir: Piratstvo. [URL: <http://www.bsa.si/piratstvo.php>], 10. 8. 2001.)

